

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

SABİRE KİPER YÜKSEK LİSANS TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT ABD 2019

**FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASININ
EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SABİRE KİPER

GAZİANTEP
HAZİRAN 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASININ
EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: OECD
ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SABİRE KİPER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

GAZİANTEP
HAZİRAN 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**Fikri Mülkiyet Haklarının Korunmasının Ekonomik Büyüme Üzerindeki
Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama**

SABİRE KİPER

Tez Savunma Tarihi: 27.05.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylıyorum.

Prof. Dr. İbrahim ARSLAN
Enstitü ABD

Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Prof. Dr. İbrahim ARSLAN

Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

Dr. Öğr. Üyesi M. Vahit EREN

ETİK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

SABİRE KİPER

ÖZET

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

KİPER, Sabire

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

Haziran 2019, 58 sayfa

Bilginin kullanılması sonucu ortaya çıkan ve teknolojik olarak katma değeri yüksek olan ürünler çeşitli araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetleri neticesinde ortaya çıkmaktadır. Gerçekleştirilen bilimsel, düşünsel ve sanatsal çalışmalar neticesinde elde edilen ürünlerin haklarının korunması ise bu dönemde oldukça önem kazanmış, gerek ulusal gerekse uluslararası boyutlarda söz konusu hakların korunması maksadı ile çeşitli koruma mekanizmalarına olan ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu anlamda ortaya çıkan Fikri mülkiyet hakları, gerek mevcut eserlerin haklarının korunması gerekse ortaya çıkacak yeni fikir ve sanat eserleri için yaratıcılığı teşvik açılarından oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Dolayısı ile fikri mülkiyetlerin korunması, gerek teknolojik alanda gerekse sosyal ve ekonomik alanlarda ülkelerin ilerlemelerini ve uluslararası alanlarda rekabet edebilirliklerinin artmasını sağlayan bir hayli önemli bir etkidir.

Bu çalışma kapsamında ilk olarak fikri mülkiyet haklarının tarihsel süreçte göstermiş olduğu gelişim incelenmiş, devamında ise tanımı ve ekonomik büyüme ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Daha sonra ve fikri mülkiyet haklarının korunmasının önemi incelenmiş ve söz konusu hakların OECD ülkelerindeki ekonomik büyümeye olan etkilerin analiz edildiği bir ekonometri uygulama sunulmuştur. Uygulama kapsamında fikri mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyümeye ve AR-GE yatırımlarına olan etkileri araştırılmış ve netice olarak incelenmiştir fikri mülkiyet haklarının korunmasının söz konusu alanlarda olumlu etkileri olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fikri Mülkiyet Hakları, AR-GE, Ekonomik Gelişme.

ABSTRACT**THE EFFECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS ON
ECONOMIC GROWTH: AN EMPIRICAL ANALYSIS ON OECD
COUNTRIES**

KİPER, Sabire

Master Thesis, Department of Economics

Supervisor: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

June 2019, 58 pages

The products resulting from the use of information and having technologically high added value arise from the results of various research and development (R&D) activities. The protection of the rights of the products obtained as a result of the scientific, intellectual and artistic Works performed has gained importance in this period and the necessity of various protection mechanisms with the aim of protecting the rights in both national and international dimensions has emerged. Intellectual property rights, in this sense, play a very significant role both in protecting the rights of existing works, and in promoting creativity for new ideas and works of art to emerge. Therefore, the protection of intellectual property is a very important factor which, both in the technological field, and in social and economic fields, boosts the progress of the countries and their competitiveness in the international arena.

In the scope of this study, firstly the historical development of the intellectual property rights has been examined and then its definition and the relation with the economic growth have been discussed. Later, the importance of protection of intellectual property rights has been analyzed and an econometric application in which the effects of said rights in the OECD countries on economic growth was analyzed has been presented. Within the scope of the application, the effects of protection of intellectual property rights on economic growth and R&D investments have been researched and examined as a conclusion. It has been determined that the protection of intellectual property rights has positive effects on the said areas.

Keywords: Intellectual Property Rights, R&D, Economic Growth.

ÖNSÖZ

Bu çalışmamda benden desteklerini esirgemeyen, çalışmam süresince bana zaman ayıran ve emek harcayan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN'a ve Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Akif DESTEK Hocama, çalışmama yol gösteren ve ışık tutan Dr. Öğr. M. Vahit EREN Hocama ve katkılarından dolayı Prof. Dr. İbrahim ARSLAN Hocama sonsuz teşekkürler.

İzinden yürüyemeye çalışarak, onun gibi iktisat bölümü okuduğum merhum Babamın anısına ve çok sevdiğim Anneme ithafen...

SABİRE KİPER

HAZİRAN 2019

Gaziantep

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. KONU VE ÖNEM	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	4
1.3. ÇALIŞMA PLANI	4
1.4. LİTERATÜR	5

İKİNCİ BÖLÜM

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI VE KORUNMASI

2.1. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI.....	17
2.2. FİKRİ MÜLKİYET HAKKI KAVRAMI VE ÖNEMİ.....	19
2.3. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KAPSAMI VE KORUNMA YOLLARI	22
2.3.1. Markalar.....	22
2.3.2. Patent ve Faydalı Model	22
2.3.3. Tasarımlar	23
2.3.4. Coğrafi İşaretler	23
2.3.5. Yeni Bitki Çeşitleri.....	24
2.3.6. Entegre Devre (Çip) Tasarımları.....	24
2.4. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ ULUSLARARASI HUKUK DÜZENLEMELERİ YÖNÜNDEN GELİŞİMİ.....	24
2.5. TÜRK HUKUKUNDA FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ GELİŞİMİ.....	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. EKONOMİK BÜYÜMENİN TANIMI.....	36
3.2. EKONOMİK BÜYÜMENİN ÖN KOŞULLARI	38
3.3. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI, AR- GE FAALİYETLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ	38
3.4. VERİ SETİ	43
3.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	46
3.6. YÖNTEM	46
3.7. BULGULAR	46
3.7.1. Sur Analizi	46
3.7.2. Çoklu Doğrusallık Analizi	47
3.7.3. Panel Veri Analizi	50
SONUÇ.....	52
KAYNAKLAR.....	54
ÖZGEÇMİŞ.....	58

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Fikri mülkiyet haklarının yenilik ve iktisadi büyüme etkileşim mekanizması (OECD, 2004:3-4).....	40
Tablo 3.2: Kişi başına düşen gelir (OECD, 2012)	43
Tablo 3.3: İş gücü başına düşen fiziki sermaye (Heston vd., 2012)	44
Tablo 3.4: İş gücü başına düşen beşeri sermaye (OECD, 2012).....	44
Tablo 3.5: İşgücü değişkenine ilişkin veriler (Eurostat, t.y.)	45
Tablo 3.6: Dış ticaret değişkeni (OECD, 2012).....	45
Tablo 3.7: Mülkiyet hakları indeksi değişkenine ilişkin veriler (PRA, 2013).....	45
Tablo 3.8: Seçili OECD ülkelerdeki korelasyon matrisi.....	48
Tablo 3.9: Hata terimlerinin korelasyon katsayıları.....	49
Tablo 3.10: Panel veri analizi.....	51
Tablo 3.11: Hipotez durum tablosu.....	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1: Çeşitli OECD ülkelerinin 1990-2013 yılları arasındaki GSYİH içindeki AR-GE harcamalarının payının ortalaması (Worldbank, 2016)	41
Şekil 3.2: Çeşitli OECD ülkelerinin fikri mülkiyet hakkı endeksi (PRA 2013)	41
Şekil 3.3: Çeşitli OECD ülkelerinin yüksek teknoloji ihracatının toplam ihracat içindeki payı (Worldbank, 2016)	42
Şekil 3.4: Breusch pagan testi	50

KISALTMALAR LİSTESİ

AR-GE	: Araştırma Geliştirme
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FMH	: Fikri Mülkiyet Hakları
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IPRI	: Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MRW	: Gregory Mankiw, David Romer ve David N. Weil
PCT	: Patent İşbirliği Antlaşması
SUR	: Görünürde İlişkisiz Regresyon
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TRIPS	: Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi
UCC	: Evrensel Fikri Haklar Sözleşmesi
UPOV	: Yeni Bitki Çeşitlerini Korumaya Yönelik Uluslararası Sözleşme
vd.	: Ve Diğerleri
WIPO	: Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Sözleşmesi

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

Kıt kaynaklar sorunu, iktisat bilimi literatüründe sıklıkla karşımıza çıkan bir problemdir. Kaynakların etkin bir şekilde kullanılması ve piyasa fiyatının belirlenebilmesi için geliştirilen yeni ürünlerin fikri haklarının korunması kaçınılmazdır. Bu maksatla devlet otoriteleri, kişilerin çaba ve zekâ ürünlerinin karşılığı olarak ürettikleri ürünlerin kullanılmasına ilişkin çeşitli koruma önlemleri geliştirmişlerdir. Günümüzde, ürünlerin kullanılmasının belirli bir süre güvenceye alınması otoriteler tarafından getirilen fikri mülkiyet koruması ile sağlanmaktadır. Genel olarak fikri haklar, yaratıcı bir fikirle ortaya çıkan bilimsel, edebi, güzel sanatlar, müzik ve sinema eserleri gibi çeşitli unsurlar üzerindeki hakları kapsamaktadır. Ayrıca, gerçekleştirilen buluşlar, oluşturulan yeni markalar, endüstriyel tasarımlar ile modeller üzerindeki sınai haklar da fikri mülkiyet haklarının kapsamındadır.

Fikri hakların kurumsal olarak korunmasına yönelik olarak gerçekleştirilen ilk çalışmalar, gelişmiş batı toplumlarında 14 ile 15. yüzyıllar arasında başlamıştır. Sanayi devrimini takip eden süreçte teknolojik gelişmelerin kullanılması baş döndürücü bir hızla tüm dünya geneline yayılmış ve sanayileşmesini tamamlamış devletler bunun sonucu olarak 19. yüzyıl boyunca uluslararası işbirlikleri kurma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bunun nihayetinde, 1900'lü yılların sonlarında küreselleşme süreci başlamış ve artan bilgi ve iletişim teknolojileri ile birlikte ülkelerin ticari ve sosyo-kültürel sınırları ortadan kalkma eğilimi göstermiştir. Bu süreçle birlikte sermaye, ürün ve hizmetler uluslararası nitelikte değerlendirilmeye başlanmış akabinde uluslar arası anlaşmalar devrine adım atılmıştır. Bu süreçte bilgi ve iletişim teknolojindeki teknolojik ilerlemeler de büyük bir ivme ile artış göstermiş ve geleneksel ekonomiler bilgiye dayalı ekonomiler haline evrilmiştir.

Günümüzde baş döndürücü bir hızla ilerleyen bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, küreselleşme sürecini etkileyen en temel unsurların başında gelmektedir. Bunun neticesinde dünya ekonomilerinde bilginin değeri oldukça artmış, artan rekabet koşulları ile birlikte katma değeri yüksek olan ürünlerin, fikirlerin, teknolojilerin ve bilginin üretilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Bu anlamda, gerçekleştirilen AR-GE çalışmaları ve bu çalışmaların neticesinde elde edilen fikirlerin korunması ülkeler açısından hayati önemi haizdir. Fikri mülkiyet haklarının korunması ile ilişkili iki temel işlev bulunmaktadır; bunlar, tekel işlevi ve bilgi verme işlevi olarak sıralanır. Tekel işlevi kapsamında, yeni olarak üretilecek ürünler için teşvik sağlamak maksadıyla yaratıcı çaba ödüllendirilir. Bilgi verme işlevinde ise, yeni ürünlerin üretiminde kullanılan bilimsel bilginin korunarak daha önce gerçekleştirilen yenilikleri ilerletmek hedeflenir. Fikri mülkiyet haklarının korunmasında çok önemli bir etken olan tekel gücü literatürde sıklıkla ele alınmaktadır. Çoğunlukla, fikri mülkiyet haklarının koruma sürelerinin uzun olması gerçekleştirilecek inovasyon çalışmalarının önünü kesmektedir. Bunun neticesinde, yenilikler işlevsiz olmakta ve ekonomik verimlilikte düşüş gözlenmektedir.

Fikri mülkiyet haklarının korunmasındaki bilgi işlevi gerçekleştirilmiş olan AR-GE çalışmaları ile doğrudan ilgilidir. Ülkelerin AR-GE için gayri safi yıllık hasıllarından tevdi ettikleri pay, ileri teknoloji ürünlerinin ortaya çıkarılması ve dolayısı ile ekonomik büyüme gerçekleştirilmesinin önemli göstergeleri arasındadır. AR-GE faaliyetleri teknolojik yeniliklerin üretilmesi amacıyla kullanılan bir girdi özelliği barındırır; fikri mülkiyet haklarının korunması ise teknolojik yenilik çalışmalarının sonucudur. Fikri mülkiyet haklarının korunması ile AR-GE çalışmaları arasında direkt bir bağlantı mevcuttur.

Ülkelerin ekonomik büyümesi ile fikri mülkiyet haklarının devlet otoriteleri tarafından hukuksal olarak güvence altına alınması arasında yakın bir ilişki vardır. Ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için bilgiyle beslenen toplum yapısına ve yeniliklerin sonucu ortaya çıkan AR-GE faaliyetlerine yönelmek gerekmektedir. Günümüze kadar yapılan çalışmalar da fikri mülkiyet hakları konusunda hukuksal güvencenin tam olarak sağlandığı ülkelerde, ekonomik büyümenin olumlu etkilendiği yönündedir. Çalışmadaki analiz sonuçları da bu fikri destekler niteliktedir.

1.1. KONU VE ÖNEM

İnsanlık tarihi esasen bilgi, bilim ve teknolojik değişimler anlamında yenilikler tarihidir. Bu tarihsel süreç içinde ülke ekonomilerinde ve ülkelerin teknolojik altyapılarında yaşanan gelişmeler incelendiğinde, gelecekte de fikri mülkiyet haklarının korunmasının çok önemli olacağı sonucuna varılabilir (Özsağır, 2013: 42).

Yirminci yüzyılın sanayi ekonomilerinde, ülkeler arasındaki gelişmişlik farkının temel nedeni olarak sermaye açığı gösterilmiştir. Bu nedenle ekonomik az gelişmişlik çemberini kırmak isteyen ülkeler bütün gayretini sermaye birikimi sağlamak ve bunu fiziki yatırıma dönüştürerek üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Kalkınma araçlarından söz edildiği zaman genellikle akla hemen yatırım sermayesi gelmiştir. O dönemde sanayi yatırımlarının yüksek oluşu bu toplumları çabuk kalkındırmak için sanayileşme sürecine itmiş veya bu süreci hızlandırmaya ve başarmaya odaklanmışlardır.

21. Yüzyıla gelindiğinde ise ülkeler arası gelişmişlik farkının sermaye açığı ile bilgi açığından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bu açığı kapatmak ve önemi büyümeyi gerçekleştirmek için OECD ülkelerinin birçoğu bilim, teknoloji ve yenilikten yararlanma yollarına yönelmişlerdir. Ülkelerin artan küresel rekabette başarılı olması verimliliği arttırmaya; bu ise, fikri değerlerin yanı sıra bilimsel ve teknolojik bilgilerin yaratılmasına bağlı hale gelmiştir. Daha açık bir ifadeyle yenilik, verimliliği arttıran bir unsur olarak kabul edilmektedir (Özsağır, 2013: 183).

Günümüzde gelişmiş ülkelerin ekonomileri incelendiğinde en göze çarpan unsurlardan bir tanesi söz konusu ülkelerin bilgiye ve yeni teknolojilere yönelik gerçekleştirmiş oldukları yoğun AR-GE çalışmalarıdır. Gelişmiş ülkeler AR-GE çalışmaları sonucunda elde edilen çok değerli bilgileri, daha verimli ve/veya katma değeri yüksek ürünler elde etmek için kullanmaktadırlar. AR-GE faaliyetleri sonucunda elde edilen bilgilerin fikrî mülkiyet hakları çerçevesinde korunmaması durumunda bilgilerin kolaylıkla çalınması ve böylelikle ülkelerin zararlarının katlanarak artması sonuçları ortaya çıkabilmektedir (Maskus, 2000:245).

Hali hazırda, özellikle gelişmiş ülkelerde fikrî mülkiyet haklarına oldukça önem verilmekte bu haklar gerekli yasal altyapılarla sıkı bir koruma altına alınmaktadır. Bunun temel nedeni, gelişmiş ülkelerin kendi çabaları sonucunda elde ettikleri katma değeri yüksek ürünlere ait fikir, bilgi ve teknolojik altyapıların, tüm dünya genelinde süratle yayılarak, gerçekleştirilen yaratıcı çalışmaların hâkim

kalması düşüncesidir. Bu durumda, gerekli düzenlemelerin yapılmaması halinde ülkelerin teknolojik olarak ilerleyememeleri tehlikesini doğurur. Bu maksatla fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik düzenlemeler özellikle gelişmiş ülkeler nezdinde ciddi olarak ele alınır (Özsağır, 2013:103).

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu çalışmanın amacı, fikri mülkiyet haklarının korunmasının OECD ülkelerinin ekonomik büyümesi üzerine etkisini araştırmaktır. Çalışmada Belçika, Almanya, Hollanda, İspanya ve Birleşik Krallık ülkeleri temel alınarak 1977-2012 arasında 5 yıllık veriler kullanılarak analiz yapılmıştır. Bu ülkelerin analize dahil edilmesinin nedeni, ülkelerin fikri mülkiyet haklarının korunmasında gösterdikleri farklı eğilimden kaynaklanmaktadır.

Analize fikri mülkiyet hakları indeksi, dış ticaret değişkeni, kişi başına düşen fiziki sermaye ve kişi başına düşen beşeri sermayenin analize dahil edilen OECD ülkelerindeki kişi başına gelirlerindeki ve toplam sermayelerindeki ilişkisi incelenmiştir.

1977-2012 dönemlerine ait 5'er yıllık veriler kullanılarak yapılan analiz sonuçlarında ise 5 değişkenin de kişi başına gelir ve toplam sermaye ile ilişkili olduğu fikri mülkiyet haklarının korunmasının OECD ülkelerinde kişi başına geliri ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği ve toplam sermayeyi arttırdığı tespit edilmiştir.

1.3. ÇALIŞMA PLANI

Bu çalışma üç bölüm halinde gerçekleştirilmiş olup, birinci bölümde öncelikle giriş başlığı altında çalışmanın konusu, amacı ve kapsamı ortaya konulmuştur. İkinci bölümde, fikri mülkiyet haklarının korunması ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise ekonomik büyümenin fikri mülkiyet hakları ve AR-GE çalışmaları ile olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Daha sonra fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik olarak sayısal olarak ölçüm yöntemlerine ve fikri mülkiyet hakları, ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik gerçekleştirilen çeşitli çalışmalar ele alınmıştır. Daha sonra fikri mülkiyet haklarının korunması ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, ekonometrik açıdan test edilmiş ve ulaşılan neticeler yorumlanmıştır.

1.4. LİTERATÜR

Dünyaya gelişmiş ülkeler olarak kabul edilen ve teknolojik altyapısı ileri düzeyde olup teknoloji ihracatı gerçekleştiren ülkeler kuzey ülkeleri olarak adlandırılır. Buna karşılık güney ülkeleri ise teknolojik gelişmişlik düzeyi düşük teknolojiyi kuzey ülkelerinden ithal eden ülkelerdir.

Fikri mülkiyet haklarının korunması ile ilgili klasik görüşe göre güney ülkelerinde fikri mülkiyet haklarının çok sıkı bir şekilde korunuyor olması, kuzey ülkelerin avantajıdır; çünkü bu durum güney ülkelerinin taklit yöntemi ile teknolojileri kopyalayamaması ve dolayısı ile teknoloji üreticisi olamamaları ile neticelenecektir.

Söz konusu klasik görüşe karşı bir fikir Diwan ve Rodrik (1991) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma ile geliştirilmiştir. Çalışmalarında güney ülkelerinde fikri mülkiyet haklarının genel olarak sıkı patent koruması altında korunmasının pek tercih edilmediğini vurgulayarak, ülkelerin fikri mülkiyet haklarının korunması ile karşılıklı ve dengeli bir fayda sağlayabilmeleri ülkelerin çeşitli bölgesel ihtiyaçlarına yönelik teknolojik yatırımlara ve AR-GE faaliyetlerine önem vermeleri ile sağlanabilir. Yazarlara göre kuzey ev güney ülkeleri arasında patent koruma düzeni ancak bu şekilde sağlanabilecektir. Sonuç olarak ülkelerin kendi ihtiyaçlarına yönelik gerçekleştirecekleri AR-GE çalışmaları inovasyonu ve inovasyonun kalitesini arttıracaktır. Ayrıca ülkeler gerek görmediklerinden ötürü teknoloji kopyalaması yöntemine başvurmayacak ve en nihayetinde tüm ülkelerde patent korumasının azami fayda sağlaması gerçekleşecektir.

Gerçekleştirilen bir diğer çalışmada fikri mülkiyet haklarının korunmasının AR-GE ürünlerinin ticaretine olan etkisi incelenmiştir (Taylor, 1993:625-637). Bu çalışmada kuzeyde yer alan ve AR-GE yoğun teknolojik ürünler ithal eden bir firma ile güneyde bulunan ve kopya ürün imalatı yapan bir firma arasındaki duopol ilişki göz önünde bulundurularak bir kısmi denge analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucuna göre, güneyde fikri mülkiyet haklarının gereken seviyelerde korunmuyor olması durumunda, kuzeyden güneye doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ve teknoloji transferinin de tercih edilmeyeceği ve bu durumun güney ülkeleri için olumsuz sonuçlar doğuracağı vurgulanmıştır. Bunun sebebi ise güneydeki fikri mülkiyet haklarının yeterince korunmuyor olmasının kuzey tarafında negatif bir etkisi olacaktır ve güneye transfer edilen teknolojide kısıtlamalara gidilecektir.

Diğer bir çalışmada ise Mansfield (1994), kimya, ulaşım, elektrik, makine, gıda ve metal endüstrilerinde faaliyet yürüten ve rastgele seçilmiş olan yüz ABD imalat firmasının 1991 yılı verilerini inceleyen bir analiz çalışması gerçekleştirmiştir. Bu firmaların 94 tanesinin vermiş olduğu bilgiler neticesinde, yatırım yapılan ülkelerde fikri mülkiyet haklarının korunuyor olmasının firmalar için son derece önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, ihracat yapılan ülkelerin sermaye yatırımından çok teknoloji transferine ve bu çerçevede fikri mülkiyet haklarının korunmasına daha ziyade önem verdikleri sonucuna varılmıştır. Ayrıca firmalar eski teknolojileri daha çok fikri mülkiyet haklarına önem vermeyen ülkelere gerçekleştirmektedir. Benzer bir çalışma sonucunda Taylor (1993), teknolojik olarak üstün ve teknoloji ihracatı gerçekleştiren firmaların, fikri mülkiyet haklarının korunmadığı ülkelere ihracat gerçekleştirmede çekingen davrandıklarını açıklamıştır. Bu durum, en nihayetinde firmaların AR-GE çalışmaları sonucunda ve inovasyon ürünleri geliştirme ve ekonomik büyümeye katkı sağlama motivasyonlarına da olumsuz şekilde etki etmektedir. Her ne kadar söz konusu durum gelişmiş ülkeler için varılan bir sonuç olsa da gelişmekte olan ülkelerin fikri mülkiyet haklarına azami derece önem vermeleri gerekmektedir.

Torstensson (1994) ise, yatay kesit analizi kullandığı bir ekonometrik yöntemle fikri mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyümeye olan katkısını incelemiştir. Çalışmasında gelişmiş ve gelişmekte olan 68 ülkenin 1976 ile 1985 yılları arasındaki çalışmaları değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen analizlerin sonucunda söz konusu hakların korunma durumunda sermaye verimliliğinin ve yatırım oranlarının olumlu yönde etkilendiği ispatlanmıştır. Benzer bir çalışmada Svensson (1998) ise 101 ülkeyi 1960 ile 1985 yıllarını ele almıştır. Torstensson (1994)'un çalışmaları ile benzer sonuçlar elde edilmiş ve ek olarak iyi tanımlanmamış mülkiyet haklarının, kaynakların vergilenebilir faaliyetlerden uzaklaşmasına neden olduğu ve bu durumun hükümetlerin vergi gelirlerini ve dolayısıyla da harcamalarını azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Mansfield (1994) ise bir önceki çalışmasına Japonya'yı (45 işletme değerlendirilmeye alınmıştır) ve Almanya'yı (35 işletme değerlendirilmeye alınmıştır) da dahil ederek gelişmekte olan ülkelerdeki fikri mülkiyet hakları korumasının doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisini araştırmıştır.

En küçük kareler yöntemi kullanarak gerçekleştirdiği analizlerle birlikte, ABD de dahil olmak üzere söz konusu gelişmiş ülkelerin gerçekleştirdikleri

doğrudan yabancı sermaye yatırım miktarının ve teknoloji transferinin, yüksek teknolojlili endüstriyel ürünler için fikri mülkiyet haklarının sıkı bir şekilde korunuyor olmasına ciddi derece duyarlı olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, özellikle ABD açısından incelendiğinde ihracat yapılan ülkelerde fikrî mülkiyet haklarının korunuyor olması durumunda bu ülkelere olan yatırım miktarının büyük bir artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde gerçekleştirilen diğer bir çalışmada fikrî mülkiyet haklarının sıkı olarak korunması durumunda yüksek büyüme oranlarına ulaşıldığı vurgulanmıştır (Rapp ve Rozek, 1990: 75-102).

Fikri mülkiyet haklarının korunması ile doğrudan yabancı yatırımları arasındaki ilişkiyi ele alan bir diğer çalışmada, dünyanın çeşitli kıtalarından seçilen 27 gelişmekte olan ülke analiz edilmiştir (Seyoum, 1996). Bu çalışmada 1975 ile 1990 yılları arasındaki hareketler panel veri analiz yöntemi kullanılarak ve yazarlar tarafından geliştirilen bir endeks türü ile incelenmiştir. Sonuç olarak, gelişmekte olan ülkelerde fikri mülkiyet haklarının sıkı bir şekilde korunması halinde bu ülkelere doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önemli ölçüde arttığı gözlenmiştir. Buna karşılık, Thomsan ve Rushing (1996) çalışmalarında, yatay kesit analizi kullanmış ve fikrî mülkiyet hakları ile 1970-1985 yılları arasında 112 ülkeyi ele almışlardır. Gerçekleştirilen analizlerde GSYİH'nin 3400 Dolar olduğu ve bu düzeyin altında kalan ülkelerde fikrî mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyümeye ve AR-GE yatırımlarına bir etkisinin olmadığı, bu düzeyin üstünde olan ülkelerde ise fikrî mülkiyet haklarının korunmasının olumlu etkileri olduğu orta konmuştur. Sonuç itibari ile güçlü bir fikrî mülkiyet haklarının sıkı bir şekilde korunmasının ancak ülkenin belirli bir gelişmişlik düzeyine sahip olması durumunda etki edebileceğini vurgulamıştır.

Park ve Ginarte (1997) ise çalışmalarında fikri mülkiyet hakları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Solow büyüme modeli ile incelemiştir. Geliştirdikleri modele AR-GE sermayesi eklenmiş ve bir fikri mülkiyet hakları endeksi oluşturulmuştur. Sonrasında 60 ülke zengin ve fakir olmak üzere iki guruba ayrılmış ve 1960 ile 1990 yılları arasındaki beşer yıllık periyotlar, yatay kesit yöntemi ve görünürde ilişkisiz regresyon yöntemi ile incelenmiştir. Sonuç olarak fikri mülkiyet haklarının korunmasının gelişmiş ülkelerde AR-GE sermayesi ve fiziksel sermaye gibi faktör girdilerinin birikimini teşvik ederek ekonomik büyümeyi dolaylı etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bir diğerk çalışmada Lai (1998), dinamik genel denge modeli kullanarak teknolojik altyapısı üstün olan Kuzey ülkeleri ve teknolojik düzeyleri düşük olan Güney ülkelerindeki fikri mülkiyet haklarının korumasının birbirleri ile ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Bu ilişki kuzeyden güneye doğru ürün transferi şeklinde oluşmakta ve Güney’de imitasyon ürünlerin üretilmesi durumu varsa fikri mülkiyet haklarının sıkı şekilde korunması Kuzey ülkelerindeki inovasyon ve büyüme oranını düşüren bir etkiye sahip olmaktadır. Ancak, yazarın ‘çok uluslu yapıya ulaşma’ olarak tanımladığı ve Kuzeyden Güneye ürün transfer kanalı olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları kullanılması durumunda teknolojik inovasyon ve ekonomik büyüme oranının arttığı gözlenmektedir. Sonuç olarak, ekonomik büyümenin sağlanması ve dolayısı ile Güney ülkelerinde, fikri mülkiyet haklarının korumasının ekonomik büyümeye olumlu etkileri olabilmesi için Kuzey ülkelerinden bu ülkelere ürün transferi gerçekleştirilirken izlenen yol önemlidir.

Patent koruma sisteminin AR-GE faaliyetlerine olan etkisi de çeşitli çalışmalar ile ele alınmıştır. Genel olarak bu patent korumasının yaratıcı bir kaynağı olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin, Schankerman (1998), patent korumasının AR-GE yatırımlarının bir kaynağı olduğunu belirterek Fransa’nın patent haklarına olan yaklaşımını kimya, farmakoloji, elektronik ve mekanik olmak üzere dört farklı teknoloji alanda analiz etmiştir. Bununla birlikte ABD, Japonya, İngiltere ve Almanya’da cari olan patent koruma altyapısının mülkiyet haklarını daha değerli hale getirdiği ve patent sahiplerine büyük ölçüde ekonomik gelir sağladığı ve söz konusu gelirlerin AR-GE sübvansiyon oranına eşit olduğu sonucuna varılmıştır.

Diğerk bir açı ile, ülkelerin uyguladıkları patent korumasının uluslararası ticareti ne şekilde etkilediği de incelenmiştir. Örneğin, Smith (1999) ABD’nin gerçekleştirmiş olduğu ihracatın karşı taraf ülkenin patent koruması ile ilgisini incelemiş ve ülkeler arasındaki gelişen iki yanlı ticaretin ‘piyasa genişlemesi’ yoluyla eş zamanlı olarak arttığını ve ‘piyasa gücü’ yoluyla azaldığını belirlemiştir.

Söz konusu çalışmada bu konuya ilişkin dört temel analiz gerçekleştirilmiş ve patent haklarının iki yanlı ticaret akımları üstündeki etkileri ‘Gravity Modeli’ ile ele alınmıştır. Modelde girdi olarak 1992 yılı için ABD ihracatında yer alan değişik endüstrilerin 92 ülkeye gerçekleştirdikleri ihracat rakamları ele alınmıştır. Çalışma kapsamında geliştirilen modelde iki yanlı ticareti ihracat ve ithalata etki eden özelliklerin bir işlevi olarak belirtilmiş ve ticareti bozan faktörler olarak incelenmiştir. Patent haklarına yönelik lokal farklılıklar da, bu modele göre

olumsuzluk olarak değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen analizlerde, iki yanlı ticaret eşitlikleri yatay kesit analizi ile tahmin edilmiş ve fikrî mülkiyet hakları endeksi olarak Rapp ve Rozek Endeksi uygulanmıştır. İlk olarak ABD ihracatının, gelişmişlik düzeyine göre gruplanmış ülkelerdeki yerel patent haklarının güçlendirilmesine olan duyarlılık irdelenmiş ve ABD ihracatının alt orta gelir düzeyindeki ülkelerin patent haklarını güçlendirmesine pozitif tepki verdiği kanaatine varılmıştır. Söz konusu neticeler patent haklarının, ABD'nin bu gelir grubundaki ülkelere olan ihracatında 'piyasa genişlemesi' etkisi oluşturduğunu ortaya koymaktadır. İkinci olarak, imitasyon tehdidi ve ihracatın patent haklarına duyarlılığı arasındaki ilişki analiz edilmiş ve fikrî mülkiyet haklarının zayıf olarak korunmasının, güçlü imitasyon tehdidi oluşturan ülkelere ABD ihracatı için bir bariyer oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Üçüncü olarak TRIPS sözleşmesi sonrasında, ABD ihracatının ne yönde etkilendiği analiz edilmiş ve ihracatın patent haklarına duyarlı endüstrilerde azaldığı görülmüştür. Bu durum ise teknoloji kaybının önlenmesine yönelik maliyetlerin her ülkede farklılaşmasına bağlanmıştır. Son olarak ABD eyaletlerinin, ithalatçı ülkelerdeki patent hakları korumasına farklı tepkiler verdiği analiz edilmiş ve her bir eyaletteki ihracatçıların imitasyon tehdidine duyarlı davrandığı neticesine varılmıştır.

Yukarıda özetlenen ve Smith (1999) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın devamı niteliğinde olan bir çalışmada ülkelerin birbirleri ile gerçekleştirdikleri ticaretin patent hakları korumasından ne şekilde etkilendiği araştırılmıştır (Co, 2004). Smith (1999)'in çalışması ile benzer bir model ve değerlendirme endeksi kullanılan bu çalışmada ilaveten, ülkelerin zaman içinde gelişen imitasyon ürün artışı değerleri ile patent korunmasındaki değişimlerin kontrolü de ele alınmıştır. 1970 ile 1992 yılları arasında ABD'den 71 ülkeye yapılan ihracat verileri analize dahil edilmiş ve sonuç olarak gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında AR-GE kaynakları ile belirlenen teknoloji yaratma kapasitesine yönelik oldukça büyük bir fark bulunduğu vurgulanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin bahse konu teknoloji farkını kapatmak için imkânlarının sınırlı olduğu ve bu yüzden söz konusu ülkelerin fikrî mülkiyet hakları korumasına daha çok önem vermeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Bunun nedeninin ise güncel teknolojiyi bünyelerinde adapte etmenin veya teknolojinin oluşturulmasının çıktığı, ekonomik büyüme ve verimlilik artışı hususunda olumlu tesire sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Analizde dikkat çeken bir diğer unsur ise ABD ihracatının, ithalatçı ülkelerin patent politikalarına ve imitasyon

oranlarına yüksek düzeyde duyarlı olduğudur. Örneğin, patent hakları endeksindeki bir birim düzeyindeki yükseliş karşısında ABD'nin, orta seviyede imitasyon gerçekleştirilen bir ülkeye AR-GE katkısının yoğun olduğu ürünler ihracatını % 4-9 düzeyinde yükselttiği görülmüştür. Patent hakları endeksindeki bir birim düzeyindeki düşüş karşısında ise ABD'nin, orta seviyede imitasyon gerçekleştirilen bir ülkeye ARGE katkısının yoğun olmadığı ürünler ihracatı % 8-11 düzeyinde azaldığı gözlemlenmiştir.

Thomsan ve Rushing (1999), 1996 yılında gerçekleştirdikleri çalışmalarını genişleterek fikri mülkiyet hakları korunması ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi toplam faktör verimliliği açısından ele almışlardır. Çalışmada, 1975 ile 1990 yılları arasındaki 55 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke incelenmiş ve fikri mülkiyet haklarının korunmasına ait göstergelerden olan Rapp ve Rozek endeksini kullanarak bir yatay kesit analizi gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarının sonucunda, gelişmiş ülkelerde fikri mülkiyet haklarının korumasının toplam faktör verimliliğini ve dolayısıyla da ekonomik büyümeyi olumlu manada etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bir diğer neticesi olarak daha liberal bir ekonomik altyapısı bulunan ve güçlü bir AR-GE altyapısı bulunan ülkelerde patent koruma seviyesinin artış gösterdiği belirlenmiştir.

Lanjouw ve Cockburn (2001) ise küresel bazda patent korumasının arttırılmasının gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmalarında Hindistan'da ilaç endüstrisinde faaliyet gösteren firmalara ait veriler kullanılmış ve fikri mülkiyet hakları korunmasının gelişmekte olan ülkeler için önemi incelenmiştir. Çalışma, GATT sonrasında yükseliş gösteren FMH koruması ile gelişmekte olan ülkelerde görülen tropik hastalıklara yönelik olarak geliştirilen ilaçların patent sistemi neticesi daha yoğun korunduğunu ve bu sonucun da gelişmekte olan ülkeleri yatırımlar açısından daha çekici bir hale getirdiğini vurgulanmıştır. Çalışma kapsamında ilaç endüstrisinde faaliyet gösteren firmalara çeşitli anketler uygulanmış, firmaların yeni ilaçların gelişimi için tahsis ettikleri AR-GE payları ve firmaların uluslararası sözleşmelere verdikleri değerler de değerlendirilmeye alınmıştır. Sonuç olarak fikri mülkiyet haklarının korunmasının gelişmekte olan ülkeleri yeni yatırımlar için daha çekici hale getirdiği vurgulanmıştır. Bu düşünceyi doğrular nitelikte verilen bir örnekte, geçmişte sıtma gibi çeşitli tropik hastalıklara karşı gereken tedavilerin fikri mülkiyet haklarının korunmaması nedeniyle geliştirilemediği belirtilmiştir.

Kanwar ve Evenson (2003), fikrî mülkiyet haklarının korunması ile inovasyon ve teknolojik değişme arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. 1981 ile 1990 yılları arasında 32 ülke için yapılan panel veri analizi sonucunda, fikri mülkiyet haklarının korumasının AR-GE yatırımlarını olumlu olarak arttırdığı ve fikrî mülkiyet haklarının korunması ile teknolojik değişim arasında açık bir şekilde pozitif bir ilişki olduğu, bunun da ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği belirtilmiştir.

Fikri mülkiyet haklarının korunması ile ülkelerin ekonomik faaliyetlerinin deneysel olarak incelendiği bir çalışma, Fink (2004) tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışmada, ABD ve Almanya'nın farklı sektörler için ürünleri ithal ettikleri ve fikri mülkiyet hakları anlayışları farklı olan çeşitli ülkelerin durumu incelenmiştir. Çalışmada 'Gravity Modeli' ile maksimum olabilirlik yöntemi kullanılmıştır ve 1992 yılına ait veriler Park ve Ginarte endeksi ile incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda ABD firmaları için fikri mülkiyet hakları korumasının pek önem arz etmediği fakat Almanya'nın toplam ihracatı üzerinde olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Farklı bir çalışmada Javorcik (2004), fikri mülkiyet haklarının korunmasının ülkelere doğrudan yabancı sermaye girişlerinin özelliği üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada, Doğu Avrupa ve SSCB ülkelerinde faaliyet gösteren bir firmanın 1989 ile 1994 yılları arasındaki verileri incelenmiştir. 1989 yılının tercih edilmesindeki önemli etkenin, söz konusu ülkelere yabancı sermayesi girişinin bu tarihten itibaren serbest bırakılmış olması ve bu durumun analiz için çok önemli bir kriter olduğu belirtilmektedir. Çalışmanın neticesine göre fikri mülkiyet haklarının korunması ile doğrudan yabancı sermaye girişi arasında çelişen bir durum belirlenmiştir.

Esasen fikri mülkiyet haklarının zayıf bir şekilde korunmasının imitasyon ürün üretme olasılığını arttırdığı ve doğrudan yabancı sermaye girişlerini azalttığı fakat ülkenin ihracatı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Bunun sebebinin ise korumanın az olmasından ötürü doğrudan yabancı sermaye girişleri azalacak ve nihayetinde yerli üreticiyi üretim konusunda cesaretlendirecek olmasıdır. Öte yandan, fikri mülkiyet haklarının güçlü bir şekilde korunması, yeniliklerin lisanslanması örneğinde olduğu gibi, doğrudan yabancı yatırımlara bir seçenek imkânı sunar. Söz konusu durumlar da doğrudan yabancı sermaye girişimleri ve yatırımlarında negatif bir tesir oluşturmaktadır.

Çalışmada, bu iki zıt etkiden sadece birincisine odaklanılmış ve fikrî mülkiyet haklarının zayıf biçimde korunmasının yabancı sermaye yatırımlarına etki edip etmediği deneysel olarak test edilmiştir. Maksimum olabilirlik tekniği ve en küçük kareler metodu ekonometrik metot olarak kullanılmış olup fikrî mülkiyet haklarının korunma ölçüsü olarak Park ve Ginarte endeksinin yazar tarafından geliştirilen bir versiyonu kullanılmıştır.

Netice olarak ülkelerdeki zayıf fikri mülkiyet hakları korumasının bu korumaya hassasiyet ile yaklaşan sektörlerle ilişkin doğrudan yabancı yatırımlarına engel olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, korumanın zayıf olması sadece fikri mülkiyet hakları korumasına duyarlı olan alanları değil, diğer bütün alanlardaki yatırımcılara da negatif olarak etki ettiğine ilişkin çeşitli deneysel sonuçlar elde edilmiştir. Ulaşılan bir diğer sonuca göre, bir ülkede fikri mülkiyet haklarının korunmaması yatırımcıları yerli üretime destek olmaktan uzaklaştırmakta ve yatırımcıları ithal edilen ürünlerin dağıtılmasına yönlendirmektedir. Bu etki ise yalnızca fikri mülkiyet haklarına duyarlı olan alanlarda değil bütün alanlarda geçerlilik göstermektedir. Ortaya çıkan bu neticeler fikri mülkiyet hakları korumasının gerekliliğini vurgulaması açısından önemlidir.

Bir diğer çalışmada Park (2005), verimlilik artışının fikri mülkiyet hakları ile olan ilişkisini incelemiştir. İki farklı veri seti kullanılan çalışmada farklı endeksler ile fikri mülkiyet haklarının korunmasının üretim teknolojisindeki verimliliğe ve AR-GE sermayesi birikim oranına etkisi değerlendirilmiştir. İlk veri setinde yatay kesit analizi kullanılmış ve 1980 ile 1995 yılları arasında 41 ülkenin ortalama verileri incelenmiştir. Sonuç olarak, fikri mülkiyet haklarının verimlilik düzeyine direkt etki etmediği fakat AR-GE yatırımlarını destekleyerek dolaylı yollardan ekonomik büyüme ve verimlilik artışı konusunda etkili olduğu kanaatine varılmıştır. İkinci veri setinde ise 21 ülke ele alınmış ve endüstriler arası farklılıklar ele alınmıştır. Yapılan analiz çalışmasında fikri mülkiyet haklarının verimlilik artışına doğrudan etki etmekte olduğu ve AR-GE'yi destekleyerek dolaylı yollardan etki oluşturduğu fikri ön plana çıkmıştır. Her iki veri seti kullanılarak gerçekleştirilen analizlerde değişik fikri mülkiyet haklarına yönelik olarak yazarların hazırladığı endekslerin AR-GE sermayesine ve verimlilik artışına etki edip etmediği ayrı ayrı incelenmiştir. Yazarın hazırladığı endeksler içerisinde patent koruması endeksi ve fikrî mülkiyet haklarına yönelik yasal mevzuatın ne seviyede tatbik edildiğini belirten endeks, AR-GE aktivitesini ve verimliliği etkileyen iki önemli unsur olduğu tespit edilmiştir. Sonuç

olarak, fikri mülkiyet haklarının (özellikle de patent hakları ile bu hakların tatbikinin) ekonomik büyüme ve verimlilik artışı hususunda olumlu etkilerinin olduğu belirlenmiştir.

Fikri mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyüme ve ülkelerin gelişmişlik seviyesi ile olan ilişkisinin incelendiği Falvey vd. (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada eşik analizi yöntemi kullanarak 1975 ile 2004 yılları arasındaki 79 ülkeye ait veriler incelenmiştir. Park ve Ginarte endeksi kullanılan analiz neticesinde, kişi başına düşen gelir seviyesinin yüksek seyrettiği devletlerde fikri mülkiyet haklarının korunmasının güçlü olması hızlı büyümeye olumlu önde etki etmektedir.

Bu sonucun dikkat çeken bir diğer unsuru da bu ülkelerin yine dünyanın öne çıkan AR-GE sistemlerine sahip olan, en önemli inovasyon faaliyetlerini icra eden ülkeler olmasıdır. Çalışmanın diğer bir sonucuna göre, kişi başına gelirin düşük olduğu ülkelerde de fikri mülkiyet haklarının korunması bahse konu devletlerde yabancı sermaye girişimlerini ve ithalatı desteklediği için büyüme rakamlarına önemli oranda pozitif etkisi olmaktadır. Fakat yüksek ve düşük gelirli devletlerin aksine orta düzey geliri bulunan devletlerde FMH korunması ve ekonomik büyüme arasında herhangi bir bağlantı kurulamamıştır. Zira araştırmacılara göre orta gelir düzeyinde bulunan ülkelerde fikri mülkiyet hakları korunmasının büyüme üzerindeki olumlu katkısı, bu ülkelerde bilginin yavaş yayılması ve taklit üretimin engellenmesi ile meydana gelen olumsuz etkiler nedeniyle ortadan kaybolmaktadır.

Şüphesiz ki özel sektörde gerçekleştirilen AR-GE faaliyetlerinin kamu kuruluşları tarafından gerçekleştirilen AR-GE faaliyetleri ile ilişkisi mevcuttur. Söz konusu ilişkinin incelendiği bir çalışma Spinesi (2007) tarafından ABD'nin verileri incelenerek gerçekleştirilmiştir. Çalışma 1980 yılında ABD'de yürürlüğe giren ve yukarıda zikredilen ilişkinin kuvvetlenmesi amacıyla çıkarılmış olan Bayh Dole Yasası temel alınmıştır. Çalışmalarında Neo-Schumpeterian büyüme modeli kullanılmıştır. Çalışmada vurgulandığı üzere, genel olarak kamu kesimi tarafından yürütülen ARGE faaliyetleri için herhangi bir kar amacı güdülmez ve patent korumasına azami özen gösterilir. Kamu kesiminin AR-GE faaliyetleri neticesinde elde edilen ürünler özel sektöre çeşitli lisanslama sözleşmeleri ile verilir. Özel sektör ise elde ettikleri lisansları genellikle ara mamul elde etmek için kullanırlar. Sanayi sektörü ise, özel kesimin ara mamul haline getirdiği her bir yenilik için belirli miktarda sübvansiyon ayırır ve bu da inovasyonu teşvik eder. Bu durumun büyüme

oranını arttırdığı ve ekonomik büyümeye olumlu katkılar sunduğu bilinmektedir. Sonuç olarak, fikri mülkiyet hakları ve özel kesim AR-GE maliyetleri için tahsis edilen sübvansiyonlar, özel sektörün araştırma çabasının finansmanı belirten iki ana unsurdur. Kamu ve özel sektör AR-GE çabası arasındaki ikame edilebilirlik ve tamamlayıcılık nitelikleri, hem FMH'nın korunmasına hem de inovasyonu artırarak ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır.

Mondal ve Gupta (2008), Helpman (1993)'ın geliştirdiği Kuzey-Güney modeline uluslararası işgücü hareketliliğini de ekleyerek yeni bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu modelde Helpman (1993) modelinde kullanılan varsayımlar kabul edilmekle birlikte kuzey ülkeleri ile güney ülkeleri arasında tam bir işgücü hareketliliğinin var olduğu da kabul edilmiştir. Çalışmanın sonucunda güçlü bir şekilde yürütülen fikri mülkiyet hakları korumasının inovasyon ve büyüme oranına olumlu ölçüde katkıda bulunduğu görülmüştür.

Ayrıca, genel olarak güney ülkelerinden kuzey ülkelere uluslararası göç hareketi bulunmasından ötürü fikri mülkiyet haklarının korunmasının desteklenmesinin az gelişmiş ülkelerin gelişimi açısından önem arz ettiği ifade edilmiştir. Bu da Helpman (1993)'ın sunduğu sonuçlar ile tezat teşkil etmekte ve fikri mülkiyet haklarının korunmasının güçlendirilmesi inovasyon ve büyümeye olumlu etkilere sahiptir.

Gerçekleştirilen bir diğer çalışmada Hu ve Png (2009), patent haklarına ait koruma uygulamalarının inovasyon ve ekonomik büyüme olan etkilerini incelemişlerdir. Çalışmalarında 72 ülkede bulunan 54 imalat endüstrisi 1981 ile 2000 yılları için incelenmiştir. Önerilen modelde panel veri analiz tekniği kullanılmış olup patent haklarının korunmasının ölçütü olarak Park ve Ginarte Endeksi ile Fraser Endeksi birlikte kullanılmıştır. Çalışma sonucuna göre patent haklarının güçlü bir şekilde korunması, üretimde patent uygulamasının önemli olduğu endüstrilerde büyümeyi artırıcı bir etkisi vardır. Ayrıca bu etkinin gelişmiş ekonomilere olan etkisinin daha kuvvetli olduğu belirtilmiştir. Ekonomik gelişme ve büyümeler ile birlikte patentlerin, faktör birikimi ve verimlilik artışına da kayda değer bir etki ettiği ifade edilmiştir.

Yueh (2009) ise 1991 ile 2003 yılları arasında gerçekleştirilen fikri mülkiyet hakları korunması, patent başvuru sayıları ve inovasyon artış oranının Çin ekonomisindeki büyümeye olan etkisini incelemiştir. Ekonometrik yöntem olarak Poisson regresyon analizi kullanmış olup 1984 yılında yürürlüğe girmiş olan patent

kanunun tam anlamıyla tatbik edilmemesine karşın, patent başvurularında görülen yükselişin inovasyonu desteklediği saptanmıştır. Ayrıca ülkenin sahip olduğu değişken coğrafi şartların inovasyonu etkileyen önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir. Söz konusu olumsuzluklara karşın Çin ülkesindeki patent başvuruları ve inovasyon düzeyi oldukça artmış ve iyi bir ekonomik büyüme oranı yakalanabilmiştir. Söz konusu ekonomik büyümeye AR-GE sektöründe çalışan personel sayısının ve personelin eğitim seviyelerinin yüksek olmasının da önemli ölçüde katkı sağladığı görülmüştür.

Adams (2010) ise gelişmekte olan ülkelerde fikri mülkiyet hakları korunmasının yabancı sermaye yatırımlarına olan doğrudan etkilerini inceleme konusu yapmıştır. Analiz sonuçlarına göre fikri mülkiyet haklarının korunmasının doğrudan yabancı sermaye akımları üzerinde önemli derecede olumlu etkilerinin bulunduğu belirtilmiştir. Bu bölümde ele alınan çalışmalar, genel olarak fikri mülkiyet haklarının korunmasının ülkelerin AR-GE faaliyetlerini arttırmalarına, teknolojik ilerlemeye, inovatif ürünler gerçekleştirilmesine ve ülkenin ekonomik büyümesine birçok olumlu katkısı olduğunu göstermektedir.

Kooshki ve İsmail (2011), OECD ve BRIC ülkelerinde bilgi-iletişim teknolojilerinin ekonomik büyüme ile ilişkisini, Cobb-Douglas üretim fonksiyonu çerçevesinde, GMM yöntemiyle, 1990-2008 dönemi verileriyle araştırmıştır. Analiz sonuçları, bilgi-iletişim teknolojilerinin büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Güloğlu ve Tekin (2012), yüksek gelirli OECD ülkelerinde Ar-Ge harcamaları, yenilik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1991-2007 verileriyle GMM ve panel VAR yöntemleriyle incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, Ar-Ge yatırımlarının, teknolojik değişimin Granger nedeni olduğu ve teknolojik değişimin de ekonomik büyümeyi arttırdığı bulgularına ulaşılmıştır. Kılavuz ve Altay Topçu (2012), yüksek ve düşük teknoloji ürün ihracatı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi gelişmekte olan 22 ülke için 1998-2006 dönemi verileriyle panel veri analizi yöntemiyle incelemiştir. Yüksek teknoloji ürün ihracatı ve yatırım artışlarının, ekonomik büyümeyi pozitif ve istatistiki olarak anlamlı düzeyde etkilediği belirlenmiştir. Yıldırım ve Kesikoğlu (2012), Ar-Ge harcamaları ve ihracat arasındaki ilişkiyi, Türkiye’de 1996-2008 dönemi için, 25 alt sektörü kapsayan veri setini kullanarak, panel nedensellik analizi ve sistem GMM tahmini ile incelemiştir. Analizler sonucunda; Ar-Ge harcamalarından ihracata doğru nedensellik ilişkisi tespit edilirken ihracattan Ar-Ge harcamalarına doğru bir ilişki bulunamamıştır. Uzay

vd. (2012), Türkiye imalat sanayi sektörünün yapmış olduğu ihracat ile Ar-Ge harcamaları arasındaki ilişkiyi, 1995–2005 dönemi imalat sanayi ihracatı, Ar-Ge harcamaları, reel döviz kuru ve döviz kuru oynaklığı verilerini kullanarak panel veri yaklaşımı ile incelemiştir. Çalışmada Ar-Ge harcamalarının ihracat üzerindeki etkisinin gecikmeli olarak ortaya çıktığı bulunmuştur. Ayrıca döviz kuru ve döviz kuru oynaklığının, Türkiye imalat sanayi ihracat performansı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Zhang vd. (2012), 1991-2010 verileri ile Pekin’de ekonomik büyüme ve bilimsel yenilik arasında ilişkiyi VAR modeliyle incelemiş ve yeniliğin göstergesi olan patent sayısının, ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu ve bilimsel yenilik ile ekonomik büyümenin ilişkili olduğu bulgularına ulaşmıştır. Gülmez ve Yardımcıoğlu (2012), Ar-Ge harcamalarıyla ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, 21 OECD ülkesinde 1990-2010 dönemi verilerini kullanarak panel nedensellik ve eş bütünleşme yöntemleriyle analiz etmiştir. Analiz sonucunda Ar-Ge harcamaları ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu ve Ar-Ge harcamalarındaki %1’lik bir artışın ekonomik büyümeyi %0,77 oranında artırdığı tespit edilmiştir. Amaghouss ve Ibourk (2013), 2001-2009 verileriyle OECD ülkeleri için girişimcilik, yenilik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemiyle incelemiştir. Modelde girişimciliği ölçmek için girişimcilik aktiviteleri ve yeniliğin kullanıldığı çalışmada girişimcilik aktiviteleri ve yeniliğin, ekonomik büyüme üzerinde önemli ve olumlu etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Vergil ve Sinay (2013), Türkiye’de dış ticaret ile sağlanan bilgi transferleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, 1989-2009 dönemi verileriyle, Johansen eş bütünleşme testi ve VAR yöntemiyle incelemiştir. Sonuçlar bu dönemde Türkiye’nin ekonomik büyümesinde, sermaye malları ithalatı ve ara malları ithalatı ile sağlanan bilgi transferinin etkisinin olmadığını; değişkenlerin etkisi karşılaştırıldığında ise daha az bilgiyi barındıran ara malı ithalatının daha fazla bilgi içeren sermaye malı ithalatına göre ekonomik büyüme üzerinde daha fazla etkisinin olduğunu göstermiştir. Türedi (2013), bilgi-iletişim teknolojilerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini, Türkiye dahil gelişmekte olan 30 ve gelişmiş 23 ülke için 1995-2008 verileriyle panel veri yöntemiyle incelemiştir. Sonuçlar, incelenen dönemde, bilgi iletişim teknolojilerindeki %1’lik artışın ekonomik büyüme üzerinde gelişmiş ülkelerde %0,04-%0,38 arasında ve gelişmekte olan ülkelerde %0,03-%0,09 arasında artışa yol açtığını ortaya koymuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI VE KORUNMASI

2.1. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Esas olarak hak, yasal düzenlemelerin gereği olarak talep eden kişilere verilen menfaat olarak tanımlanabilir. Aynı çerçevede fikri hak kavramı da bireylerin fikirleri sonucunda ortaya çıkardıkları ürünlerin çeşitli yasal düzenlemeler ile korunmaya alınması olarak tanımlanabilir (Ateş, 2003:93). Geleneksel hukuk anlayışında, bir eşyanın sahibinin eşyanın üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahip olduğu düşüncesi hakimdir. Bununla birlikte, fikri mülkiyet hakları konusundaki yaklaşım oldukça farklıdır. Hukuki bir koruma ihdas edilmediği müddetçe fikri mülkiyet haklarının korunması gerçekleşemez ve dolayısı ile eserin sahibi istisnai olarak bu hakları elde etmiş olur. Dolayısı ile fikri mülkiyet ile ilgili olarak kanunen hükme bağlanmayan hiç bir hak ve yetki kullanılamaz (Karahana vd., 2007:30-31).

Fikri mülkiyet (diğer yaygın kullanım şekli ile ‘fikri, sınai ve ticari mülkiyet’), insanın zekâsı ile ürettiği her türlü maddi varlıktır (Güvel, 2005:88). Bu kavram İngilizcede ‘intellectualproperty’ ve Fransızcada ‘propriétéintellectuelle’ terimleriyle ifade edilir (Tekinalp, 1999:1). Söz konusu bu haklar, Fikir ve Sanat Eserleri Hakları ile Sınai Mülkiyet Hakları olmak üzere ayrı iki başlık altında incelenir.

Eserlerin, Fikir ve Sanat Eserleri Hakları Kanunu kapsamında tanımlandığı şekliyle incelendiğinde, herhangi bir fikri ürünün eser olarak koruma altına alınabilmesi özetle; i) Kanunda öngörülen eser çeşitlerinden birine dahil olması, ii) Sahibinin özelliklerini taşıyor olması, iii) Fikri çabanın bir ürünü ve sahibinin özelliklerini yansıtmaması, şartlarına bağlıdır (Suluk, 2004:45; Uzun, 2009:1). Fikir ve Sanat Eserleri Hakları Kanununda ilim ve edebiyat eserlerinin korunabilmesi için bu eserlerin öğretici özellik taşımaları aranır.

Her eserin diğ er eser ya da eserlerden etkilenilerek üretildiğ i genel olarak kabul gören bir anlayıştır. Bu esinlenme derecesi ise üretilen eserin ne kadar özgün olduğunu gösterir. Yeni ortaya çıkarılan ürün sadece esinlenme ile elde edilmiş se yeni ürün orijinal ve müstakil bir ürün olarak kabul edilir. Bunun aksi durumlarda ya intihal ya da iş lenme vardır.

Müstakil eserlerin kendilerine has olan orijinal özellikleri mevcuttur. Ayrıca eserin şek il ve içerik itibarı ile bir bütünlük gösterdiğ i görülür. Buna karşılık müstakil bir eser başka bir şek le sokulup orijinal gibi gösterilmeye çalışıldığında iş lenme bir eser olarak değ erlendirilir. Dolayısı ile iş lenme eserler, eserin özündeki özellikler itibarı ile sahibini yansıtmaz. Buna karşılık iş lenme eserler de bir emek ürünüdür ve kanun ile koruması sağ lanır. Fikir ve Sanat Eserleri Hakları Kanununda belirtilen iş lenme eserler, diğ er eserlerden ilham alınarak ve/veya onların belirli özelliklerinden faydalanılarak üretilen fakat benzemekte olduğ u eser ile kıyaslandığında kendine has bir orijinalliğ i bulunmayan fikir ve sanat ürünü, olarak tanımlanmıştır. Yine aynı kanunda derleme, ‘özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak şartıyla, ansiklopediler ve antolojiler gibi içeriğ i seçilen çeş itli düzenlemelerle oluşturulan ve bir düşünce yaratıcılığ ı olan eser’ olarak ifade edilmiştir (Suluk, 2004:61).

Verilerin sistemli bir biçimde düzenlenip, anlamlı sonuçların üretilebildiğ i ve üretilen bu verilere elektronik haberleş me kanalları vasıtası ile ulaş ılabilen bilgi sistemlerine veri tabanı (database) sistemleri denilmektedir. Veri tabanı, diğ er eserlerde olduğ u gibi, sistematik bir tasarım iş idir ve tasarım sahibinin özelliklerini taş ıması durumunda kanunda iş lenme eser şek linde korunurlar(Suluk, 2004:37-38).

Fikri mülkiyet hakları, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde düzenlenen temel insan hakları arasında sayılmış tır. Bildirgeye göre bu hak, gerek bireylerin gerekse tüm toplumun yaş amlarında hukuki açıdan korunması gereklidir. Bildirgede bireylerin toplumun kültürel yaş amına özgür olarak müdahil olmak, güzel sanatlardan istifade etmek, bilimsel gelişmeye katkıda bulunmak ve geliş melerden faydalanmak hakkına sahiptir, herkesin zeka ürünü olan sanat, edebiyat ve bilimsel eserlerden kaynaklanan maddi ve manevi faydaların korunmasını talep etme hakkının olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde, toplumsal yaş amda fikri haklara saygı duyulması ve bunların korunması maksadıyla gerek duyulan yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekliliğ ini vurgular. Söz konusu düzenlemeleri gerçekleştirmenin derecesi, toplumların uygarlık seviyesinin

yüksekliğini ve toplumda yaratıcı düşünceye gösterilen saygının bir ölçüsü olarak değerlendirilmektedir. Bu bölümde ilk olarak fikri mülkiyet hakkı kavramı önemi ve fikri mülkiyet haklarının kapsamı ve korunma metotları incelenecektir. Daha sonra ulusal ve uluslararası hukukta fikri mülkiyet haklarının korunması maksadıyla gerçekleştirilen düzenlemeler ele alınacaktır.

2.2. FİKRİ MÜLKİYET HAKKI KAVRAMI VE ÖNEMİ

Fikri mülkiyet haklarının korunmasında bireysel çıkarlar ile toplumsal çıkar maksimum düzeyde dengeleyici olmalıdır. Devlet buluş sahibine ve özgün tasarımcıya geliştirmiş olduğu ürün için belli bir mühlet dâhilinde tekel olanağı sunar. Nitekim tüketiciler, tekelleşmenin bir neticesi olarak söz konusu ürüne daha yüksek bir ücret ödeyecektir. Zira tekelleşme, fiyatları yükseltir. Mikro açıdan tüketicilerin ödeyeceği bu bedel buluşu yapan ya da özgün tasarım yapan üretken girişimcileri ödüllendirerek daha yeni ürünlerin geliştirilebilmesi teşvik eder. Makro açıdan ise, yeni buluş ve tasarımların yapıldığı toplumun ekonomisi küresel ekonomide rekabet edebilir hale gelir (Özsağır, 2013:98).

Fikri mülkiyet haklarının korunmasının amaçları /nedenlerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür (Karahan vd., 2007:32).

- Zihinsel üretkenliğin toplum nezdinde bilinir olması,
- Adaletli bir rekabet ortamı oluşturarak buluş, yenilik ve tasarım faaliyetlerinin teşvik edilmesi,
- Kültür ve teknoloji alanında ilerlemenin teşvik edilerek fikri çalışma gerçekleştirenlerin (fikir işçilerinin) çeşitli ödüller ile desteklenmesi,
- Ekonomik büyüme ve istihdam imkanının artırılması,
- Kamusal bilgi ve kültür birikiminin zenginleştirilmesi,
- Teknik bilgiyi artırmaya dönük olarak Ar-Ge çalışmalarının cazibesini artırmak,
- Yabancı sermaye akışını sağlamak için hukuksal güvence sağlamak,
- Uluslararası toplumla uyumlu ilişkilere zemin hazırlamak.

Ekonomik sistem açısından ele alındığında fikri mülkiyet haklarının korunmasının iki hedefi olduğu görülür. Bunlar, geliştirilen sistemlere çeşitli özel ayrıcalıklar tanınması ve böylelikle diğer geliştirilmelerin cesaretlendirilmesi, olarak sıralanabilir.

Günümüze kadar fikri mülkiyet hakları gerek politik gerekse iktisadi çevrelerde sıklıkla tartışılan bir konudur. Bu tartışmaların neticesi olarak fikri mülkiyet haklarının nihai etkileri konularından çeşitli farklı düşünceler şekillenmiştir. Ortaya atılan bu görüşler, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, fikirlerin uygulandığı sektöre, sosyal yapılarına, kurumsal yapılarına ve uygulanan politikanın katılık derecesine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bununla birlikte, ortaya atılan fikirlerin temel hedefi fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik olarak geliştirilen düzenlemelerin ülkelerin büyümesine olan etkilerini ortaya koymaktır. (Özsağır, 2013: 103).

İnovasyonun elde edilmesinin AR-GE faaliyetlerini gerçekleştirmeye bağlı olduğunu gösteren birçok çalışma mevcuttur. Örneğin Romer (1990), Grossman ve Helpman (1993), Rivera-Batiz ve Romer (1991) bunlardan sadece birkaçıdır. Bilindiği üzere günümüzde tüm pazarlarda ciddi rekabetler yaşanmaktadır. İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri tüketicilere rakiplerinden farklı ürün ve hizmetleri sunmalarına bağlı olmaktadır. Bu durum, girişimcilerin inovasyon özelliğine sahip ürünleri ve hizmetleri elde etmek amacıyla çeşitli AR-GE faaliyetlerine ağırlık vermelerini gerektirmektedir. Üstelik inovasyon kavramı, yeni ürünlerin geliştirilmesinin yanında bilgiyi kamuya mal ederek ilerleyen dönemdeki yenilik geliştirme maliyetlerinden tasarruf edilmesini sağlayan bir özelliğe de sahiptir.

Fikri mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik amaçlarından bir diğeri ise, hak sahiplerinin buluşlarını ve fikirlerini piyasada yerleştirerek, eser sahiplerini destekleyerek, yeni bilginin kapsamlı bir şekilde yaygınlaşmasına destek sunmaktır. Tabiatı gereği olarak bilgi kamuya aittir. Ekonomik olarak bilginin ilk üretim maliyetleri genellikle yüksektir. Bunun temel nedeni ise, özellikle teknik alanlarda, bilgi üretmenin çeşitli ilk yatırım maliyetlerini doğurması ve bilginin ancak diğer bilgilerin kullanılması ile üretilebilir olmasıdır.

Buna karşılık, ilk defa yeni bir bilgi kullanılarak üretilen ürünlerin maliyeti sonraki kopyalarından çok daha yüksek olacaktır. Başka bir açıdan değerlendirildiğinde ise fikri mülkiyet hakları ile korunan bilgi, üretime dönüştükten sonra ürünün kopyalanarak çoğaltılması, bilgiyi ilk defa üreten kişilere ciddi kazanımlar sağlamaktadır (Maskus, 2000:147).

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerin yaygınlaşması ile birlikte iletişim teknolojilerinde oldukça hızlı gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle, internetin tüm

dünyada yaygınlaşması ile birlikte değerli olan bilgiye oluşmak oldukça kolaylaşmıştır. Bilgi paylaşımının artması ile birlikte bilgiden bilgi üretilen yeni bir teknolojik dönemece girilmiştir. Bu anlamda bilginin üretilmesini takiben aynı rekabet ortamında bulunan tüm ilgili kişiler bu bilgiden yararlanıp yeni bilgiler üretebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında bilginin kamusal bir meta olmasından ötürü bilginin dışlanabilir bir özelliğinin bulunduğu söylenebilir. Söz konusu dışlanabilirlik, üretilecek yeni bilgi ile elde edilecek ürünler için bilginin sahibine fayda sağlamaktadır. Kısmen dışlanabilirlik özelliğine göre ise, bilgiyi üreten kişi bilgiyi kullananlara bir maliyet yükler (Parlakıldız ve Güvel, 2015:32).

Pahalı bir yatırım maliyeti gerektirmesine karşılık marjinal maliyet oranının düşük seviyede kalması, bilgi ürünlerini diğer ürünlerden farklı kılan diğer özelliğidir. Üretim miktarının artış göstermesine rağmen maliyet miktarlarındaki düşüşün belirli bir düzeye dek ilerlediği ve bir noktadan sonra yeniden yükseldiği geleneksel ürünlerine nazaran bu durum bilgi ürünlerinde geçersizdir. Bilgi üretiminin artması ile ters orantılı olarak marjinal maliyetler düşer. Bu doğrultuda düşen maliyetler, uygulanan yeni bilgi teknolojik imkanların sonucu olarak açığa çıkan yeni endüstriyel sahaların en öne çıkan özelliklerindedir. Nitekim bu sektörlerde bilginin bir defa üretilmesi sonrası yeniden üretimi yani kopyalanması çok daha düşük maliyet miktarları ile (kopyalanmasında) gerçekleştirilmektedir. (Söylemez, 2001:1-27; Sarı, 2006:83-88).

Bilgi ürünü, eğer sahiplerine kar getiriyorsa ve kar elde etmeleri garanti altına alınmış ise üretimine devam edilen ürünlerdir. Aksi takdirde fikir sahipleri üretmekten vazgeçecekler ve bilgi üretmek için yeni kişilerin cesareti kırılmış olacaktır. Söz konusu sebeplerden ötürü yaratıcı ve yenilikçi fikirlerin neticeleri, o fikri ortaya koyanlara istenen seviyede geri dönmediği zaman, tekrardan üretme yönündeki motivasyon kırılacaktır (Parlakıldız ve Güvel, 2015:32).

Bu nedenle fikri mülkiyet korumasının bahse konu iki temel gayesi arasında değiş tokuş işlemi görülmektedir. Fikri mülkiyet haklarının yüksek koruma rolü üstlendiği bir sistemde, buluşların toplumsal faydalarını sınırlar ve sunduğu yararların yaygın hale gelmesini ve ilerleyen süreçte gerçekleştirilecek olan destekleri azaltır. Bu duruma karşılık, aşırı derecede zayıf olan sistemler ise inovasyonların ortaya çıkmasında azalmalara neden olur. Bu sebeple pazar şartlarına uyum sağlayan ve büyüme eğilimlerini destekleyen bir stratejinin benimsenmesi önem arz etmektedir.

2.3. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KAPSAMI VE KORUNMA YOLLARI

Ekonomide verimliliği arttırmak için yenilikçi politikalar gerekir. Sürdürülebilir bir yenilikçiyi bir fikri mülkiyet politika için ise fikri mülkiyet sistemine ihtiyaç vardır. Fikri mülkiyet korunmasında beklenen yararın sağlanması, ilgili ülkede uygulanabilir iyi fikri mülkiyet sisteminin kurulmasına bağlıdır. Sistematik bir şekilde uygulanan iyi bir fikri mülkiyet sistemi devletlerin ekonomik rakamlarına büyük katkı sağlar (Karahan vd., 2007:21).

Fikri mülkiyet haklarının korunması tasarımlar, patentler, faydalı modeller, markalar, entegre devre (çip) tasarımları, yeni bitki çeşitleri, coğrafi işaretler ve biyo-teknolojik buluşlar sınaî mülkiyet hakları şeklinde alt gruplara ayrılarak korunurlar.

2.3.1. Markalar

İşletmelerin ürünlerini veya hizmetlerini diğerlerinden ayırt etmek amacıyla belirli işaretlerin kullanılması gerekir. Bir ürünü veya hizmeti diğer ürünlerden veya hizmetlerden ayırt edilmesini sağlayan işaretler marka olarak adlandırılır (Tekinalp, 1999:24).

Markanın temel açıdan üç esas işlevi mevcuttur. Söz konusu işlevler; kaynak gösterme, garanti verme ve reklam işlevidir. Bunlardan ilki olan kaynak gösterme ürünün hangi işletme tarafından sunulduğunu gösterir. İkincisi olan garanti vermede ise, müşteriye malın kalitesi konusunda garanti verilmiş olur ve son olarak reklam yapmada, markasız reklamın yapılamayacağını gösterir (Karahan vd., 2007:153).

Markaların birçok türü mevcuttur, bunlardan bazıları: ürün, hizmet, garanti, vekil, topluluk markası ve bireysel, ortak ve tanınmış marka olarak sıralanabilir. Diğer mutlak haklarda olduğu gibi, marka hakkının korunması da marka sahiplerine verilen bir haktır (Tekinalp, 1999:24).

2.3.2. Patent ve Faydalı Model

Patent esas itibari ile bir buluşa verilen belgenin ismidir. Bu belge eser sahibine, eserini belirli tekel hakları ile koruyabilmesi imkânını sağlar. Bu bağlamda patent hakkını da kapsayacak biçimde buluş sahibinin yaratıcı fikrinin, belirli bir dönem boyunca, yasal düzenlemeler doğrultusunda korumaya alındığını belirten

belge olarak ifade edilmektedir (Kaya, 1997:173). Patentin özünde buluş yapmak fikri yatmaktadır. Buluş ise, fen bilimleri alanlarında insanların bir problemine yeni bir çözüm ortaya koyan formül, kural veya teori ile ifade edilen öğretimdir. Patentler çeşitli sınırlamalar ile korunurlar, bunlar zaman sınırlaması, ülkesel sınırlama, eylemlerin niteliği yönünden sınırlama, olarak sıralanabilir.

Alınan patentler bir süre ile tahdit edilir. Belirli bir süre patent hakları buluşu gerçekleştiren kişiye verilir ve sürenin bitiminde koruma da sona erer. Belirli bir inceleme sonucunda tevdi edilen patentin süresi yirmi yıl ve inceleme gerçekleştirilmeden verilen patentin süresi ise yedi yıldır ve bu süre bitiminde patent serbest hale gelir ve patent herkes tarafından sahibinin müsaadesine gerek duyulmadan kullanılabilir (Tanrıverdi, 2007:27).

Faydalı model, tekniğin bilinen durumunu aşmayan, ancak fonksiyonel bir fayda sağlayan buluşları nitelendirmek için kullanılan bir terimdir. Faydalılık özelliği bulunan bu buluşlara oluşturulan belgeye faydalı model belgesi, bu belgenin sağladığı hakka faydalı model hakkı, bu belgenin sağladığı korumaya ise faydalı model koruması denilmektedir (Karahan vd., 2007:255). Faydalı model ile patent aynı amacı taşımakta (PatKHK, m.1.), ancak farklı nitelikteki buluşlar için koruma sağlamaktadır. Normal patentlerdeki usullerden ayrı şekilde faydalı model korumasından istifade edecek buluşlarda buluş basamağını aşma koşulu aranmamaktadır. Çoğunlukla patent başvuruları buluş basamağını aşamamalarından ötürü patent alamamakta ve böylelikle esasen faydalı olabilecek fikri ürünler yeteri kadar değerlendirilememektedir (Karahan vd., 2007:255).

2.3.3. Tasarımlar

Tasarım, bir şeyi biçimlendirmek ve bir plan dahilinde düzenlemeler yapmaktır. Patent ve faydalı model koruması, genellikle sanayi için ortaya konulan ürünlerin özgün üretim teknikleri için sağlanırken; tasarım koruması ise, ürünlerin görünümündeki yenilikler ve çalışma prensipleri korumaktadır. Patent ve faydalı modeller ürünlerin orjinal üretim metotlarını, tasarımlar ise ürünlerin orjinal şekillerinin korunmasında önem teşkil eder (Suluk, 2004:33).

2.3.4. Coğrafi İşaretler

Coğrafi işaret, belirgin bir özelliği, ünü ve diğer nitelikleri yönünden kökeninin yer aldığı yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşen ürünleri belirten

işaretlerdir (CoğışKHK m. 3/1). İşletmeler tarafından üretilen ürünleri (veya sağlanan hizmetleri) diğer ürünlerden ayırt eden bir başka özellik ise, ürünün üretildiği yerdir. Tüketiciler açısından bakıldığında ise belirli bir coğrafi alandan kaynaklanan ürün ve hizmetler tüketiciye daha fazla güven verebilir ve ürüne olan isteğini arttırabilir.

Coğrafi işaretler kaynak gösterme, ayırt edicilik, reklam, kalite, ve garanti belirtme, geleneksel bilgiyi koruma, ülke tanıtımına katkıda bulunma ve yerel kalkınmayı sağlama ve göçü önleme fonksiyonlarına sahiptir (Gündoğdu vd., 2006:68).

2.3.5. Yeni Bitki Çeşitleri

Yeni bitki çeşitleri özellikle ıslah edilmiş bitki çeşitleri için kullanılan bir kavramdır. Islah edilerek ortaya çıkarılan yeni bitki çeşidi üzerine ıslah faaliyetlerini gerçekleştiren kişiye tekel hakkı tanınması, yeni çalışmaların yapılmasını teşvik etmesi açısından önemlidir. Bu nedenle ülkemizde ıslahatçı hakkı olarak bilinen bu hak, kendine özgü bir fikri mülkiyet hakkıdır (Karahana vd., 2007:319).

2.3.6. Entegre Devre (Çip) Tasarımları

1984 yılında Yarı İletken Çip Korunması Kanununu yürürlüğe koyan ABD, entegre devre tasarımları ilk kez doğduğu ve yoğun gelişme yaşandığı ülke olmuştur. Bilindiği üzere teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla gelişmesi ile birlikte bilgi sistemlerinde önemli ilerlemeler sağlanmıştır. Bununla birlikte bilgisayar ve çevre donanımlarının temel taşları olan entegre devrelerin özel tasarımlarla çok daha küçük, fakat performans açısından çok daha fazla yüksek çiplerin tasarımı mümkün olmuştur (Suluk, 2004:35-36).

2.4. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ ULUSLARARASI HUKUK DÜZENLEMELERİ YÖNÜNDEN GELİŞİMİ

Basım yayın ve çoğaltma işlemlerinin kolaylaşması ve teknolojik ilerlemeler neticesinde hızla yaygınlaşmasını takiben, üretilen eserlerin tüm dünya geneline yayılması kolaylaşmış ve böylelikle fikri mülkiyet hakları için çeşitli uluslararası düzenlemelerin varlığına ihtiyaç duyulmaya başlamıştır (Ateş, 2003:41; Yazıcıoğlu, 2009:31). Bu maksatla, çeşitli devletler söz konusu hakların korunması maksadıyla çeşitli ikili antlaşmalar imzalama yoluna gitmişlerdir. Müteakabiliyet esası

ile imzalanan bu antlaşmaların zamanla yetersiz olduğu görülmüş ve çok daha fazla ülkeyi içine alan antlaşmaların gerçekleştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır (Yazıcıoğlu, 2009:31). Fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik sözleşmeler şeklinde gerçekleştirilen bu antlaşmalar, Paris Sözleşmesi (1883), Bern Sözleşmesi (1886) ve Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) ek belgelerinde yer alan Ticaretle Bağlantılı Fikrî Mülkiyet Hakları Sözleşmesi (TRIPS) (1995) olarak sıralanır.

1883 yılında yürürlüğe giren Paris Sözleşmesi (Paris Convention for the Protection of Industrial Property), patent, faydalı model, tasarım, markalar, unvanlar vs. hususlardaki mülkiyet hakları konusunda çeşitli düzenlemelerin yer aldığı ilk uluslararası sözleşme olarak kabul edilmektedir (Pınar, 2004:74). Sözleşmeye imza atan ülkeler sırasıyla Belçika, Brezilya, İspanya, Hollanda, Tunus, İngiltere, Fransa, İsviçre, İtalya ve Portekiz olarak sıralanır. Paris sözleşmesi zaman içerisinde altı kez (1900, 1911, 1925, 1934, 1958, 1967 ve 1979 tarihlerinde) değişikliklere uğramasına rağmen 1979 yılına kadar tüm dünya genelinde geçerliliğini korumuştur (Taş, 2006:84; Gökövalı ve Bozkurt, 2006:5).

Paris Sözleşmesi, 'rüçhan hakkı' ve 'eşitlik ilkesi' olmak üzere iki temel unsur üzerine tesis edilmiştir. İlk olarak eşitlik ilkesi gereğince sözleşmeye taraf olan bir ülke kendi vatandaşlarına tanıdığı hakları sözleşmenin diğer taraf ülkesi vatandaşlarına da aynen tanımak zorundadır. Rüçhan hakkında ise, herhangi bir eserin sahibi ülkesinde bir patent başvurusu gerçekleştirmesi halinde diğer taraf ülkelerinde de kendisine 6 ile 12 ay arasında bir öncelik verilmesi gereklidir (Gökövalı ve Bozkurt, 2006:5). Diğer bir deyişle, rüçhan hakkı kendi ülkesinin dışındaki ülkelerde patent başvuru gerçekleştirenlerin çeşitli işlemlerde zaman ayrıcalığına sahip olduğu anlamını taşır (Taş, 2006:84).

Fikir, edebiyat ve sanat eserlerinin korunması ile ilgili olarak düzenlenen ilk uluslararası metin, 1886 yılında imzalanan Bern Sözleşmesidir. Bu sözleşme başkanlığı Viktor Hugo tarafından yürütülen 'L'association littéraire et artistique internationale (Uluslararası Edebiyatçılar ve Sanatçılar Derneği) uhdesinde gerçekleştirilmiştir. Sözleşme 9 Eylül 1886 tarihinde İsviçre'nin Bern kentinde on ülkenin imzaladığı bu sözleşme 5 Aralık 1887 günü yürürlüğe sokulmuştur (Yazıcıoğlu, 2009:36). Bu sözleşme ile birlikte, eser sahibinin tüm hakları sözleşmeye imza atan 10 ülke sınırları içerisinde koruma altına alınmış ve sözleşmeye diğer ülkelerinde katılımını teşvik etmek amacıyla çeşitli ek maddeler ihdas edilmiştir. Buna göre, sözleşmeye imza atmayan bir ülkede ilk defa yapılan bir

çalışma da söz konusu 10 ülke sınırları içerisinde koruma altına alınmıştır. Birçok avantajı beraberinde getiren bu uygulama ile sözleşmeye imza atan ülkelerin mevcudu 148'i bulmuştur (Ateş, 2003:42-44).

Benzer şekilde, Güney Amerika ülkelerini kapsayan Montevideo Sözleşmesi 1889 yılında imzalanmıştır. Söz konusu sözleşme Amerika kıtasında gerçekleştirilen ilk uluslararası düzenleme olmasına karşılık, 1910 tarihinde 17 Amerika ülkesi tarafından imzalanan Buenos Aires Sözleşmesi daha popüler olarak bilinmektedir (Tekinalp, 1999:79).

Fikri mülkiyet haklarının korunması ile ilgili olarak gerçekleştirilen bir diğer uluslararası antlaşma, 1891 yılında Madrid'de imzalanan sözleşmedir. Bu sözleşme ile, anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında ortak dil olarak İngilizce benimsenmiş ve başvuruların sadece bir tek başvuru ile, tescile ilişkin olan yenileme, devir, kişisel bilgi güncellemesi vs. işlemlerin gerçekleştirilebilmesi imkanı doğmuştur. Bu özelliği ile Madrid sözleşmesi tescil işlemlerinin uluslararası hale getirilmesinde önemli bir role sahiptir (Pınar, 2004:75).

20. yüzyılın ortalarına doğru fikri hakların sadece belirli ülkeler arasında korunması yöntemi geçerliliğini yitirmiş, doğal olarak bu hakların tüm dünya genelinde korunması fikri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede sadece bir kısım Avrupa ülkelerini kapsayan Bern Sözleşmesi ve Güney Amerika ülkelerinin tabi olduğu Buenos Aires sözleşmelerinin ABD ve diğer ülkelerde geçerliliğinin yeteri düzeyde sağlanamadığı görülmüştür. Bu maksatla 1952 yılında UNESCO bünyesinde birçok devletin katılımı ile 'Evrensel Fikrî Haklar Sözleşmesi (Universal Copy right Convention)' (UCC) imza altına alınmıştır (Yazıcıoğlu, 2009:36).

Bu sözleşmenin önemi, Kıta Avrupa'sında geniş ölçüde kabul '*eser sahibinin hakları*' anlayışı ile İngiliz menşeli '*copy right*' anlayışını birbirlerine yaklaştırmasında yatmaktadır. Bu anlamda, fikirlerin sahiplerine kişilik hakları ile birlikte basım yayın haklarının da korunması sağlanmış ve söz konusu korumanın tüm dünya genelinde geçerli olması sağlanmıştır (Ateş, 2003:44).

Evrensel Fikri Haklar Sözleşmesi'nde karşılıklılık ilkesi bulunmamaktadır. Bu nedenle eserler hakkında kesin hükümler yer almaz. Fikri hakların korunması maksadı ile sözleşmede öngörülen şekil şartlarının yerine getirilmesi halinde telif hakkının gerçek sahibinin belirlenmesi için © sembolü kullanılır (Yazıcıoğlu, 2009:36-37).

1961 Roma Sözleşmesi, diğer adıyla ‘İcracı Sanatçıların, Fonogram Yapımcılarının ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Sözleşme’, daha çok fikri hak sahiplerinin eserlerini açıklayan, yorumlayan, icra eden vs. sanatçıların haklarını koruma maksatlı olarak kabul edilmiştir. Söz konusu haklar asli fikir hakları olmaktan ziyade, bağlantılı hakları veya komşu haklar olarak isimlendirilmiştir. Bu sözleşmeni bağlantı hakları konusunda kabul edilmiş olan ilk ve en kapsamlı sözleşme olduğu bilinmektedir. Roma sözleşmesi 1886 Bern Sözleşmesinde olduğu gibi bir birlik oluşturma özelliğine sahip değildir. Bununla birlikte eşitlik ve asgari haklar ilkelerine de yer verilmemiştir fakat Evrensel Fikrî Haklar Sözleşmesi’nde olduğu üzere © sembolünü kullanma hakkı tanınmıştır (Yazıcıoğlu, 2009:37).

Yeni Bitki Çeşitlerini Korumaya Yönelik Uluslararası Sözleşme (‘The International Union for the Protection of New Varieties of Plants anlaşması 1961 yılında imzalanmıştır. 1972, 1978, 1991 yıllarında çeşitli değişikliklerle güncellenmiş olan bu sözleşmeni temel hedefi yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesini desteklemek, korunmalarını sağlamak ve bu konuya ilişkin etkili bir sistem oluşturmaktır.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Sözleşmesi (World Intellectual Property Organization (WIPO) Bern ve Paris sözleşmelerine imza atmış olan ülkelere 1967 yılında kabul edilmiş olan bir sözleşmedir (Ateş, 2003:45). Bu sözleşme, fikrî mülkiyetin tüm dünya genelinde korunması ile ilgili çeşitli teşvik edici faaliyetlerde bulunmak, sözleşmeye taraf olan ülkeler ve diğer uluslararası teşkilatlarla işbirliği yaparak fikri mülkiyeti ve işbirliğini geliştirmek maksadı ile tesis edilmiştir (Pınar, 2004:74; Yüksel, 2004:28).

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Sözleşmesi’nin temel hedefleri (Tanrıverdi, 2007:24):

- Fikri mülkiyet haklarının dünyanın her bölgesinde korunması,
- Tüm dünya ülkeleri, ilgili örgütler ve birlikler ile koordineli olarak çeşitli işbirliği faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Gereken uluslararası sözleşmelerin hazırlanması,
- Gereken teknik yardımın gelişmekte olan ülkelere ulaştırılması,
- Fikri mülkiyetin korunması için ülkelerin düzenlemelerini çağdaş bir anlayışla değerlendirilmesi,

- Fikri mülkiyet ile ilgili gerekli bilgi altyapısı oluşturulması ve bu bilginin tüm dünya geneline uygun kanallar vasıtası ile dağıtılmasının sağlanması,
- Fikri hakların korunmasına yönelik kolaylaştırıcı hizmetler verilmesi,
- Sözleşmeye taraf olan ülkeler arasında idari işbirliğinin sağlanması, olarak sıralanır.

WIPO, yukarıda sıralanan amaçlar doğrultusunda, hali hazırda çeşitli birlikler tarafından uygulamaya konulan sözleşmelerden birçoğunun yönetim sorumluluğunu üstlenmektedir. Bununla birlikte WIPO müstakil olarak da bazı sözleşmelerin imzalanmasını sağlamıştır (Ateş, 2003:46). Bu sözleşmelerin en dikkat çekici özelliğe sahip olan sözleşme, 1996 yılında yürürlüğe giren ve fikir ve sanat eseri sahiplerinin haklarının korunmasına ilişkin en güncel son metin olma özelliği bulunan Fikri Haklar Sözleşmesi (Copy Right Treaty)'dir. Ayrıca söz konusu sözleşme, gün geçtikçe artan bir ivme ile gelişim gösteren elektronik ticaret ile ilgili işlemlerle birlikte meydana gelen problemlere ve fikrî hak ihlallerine çözüm getirmek amacıyla tesis edilmiş bir sözleşmedir (Yazıcıoğlu, 2009:40). Günümüzde, WIPO kapsamında fikri mülkiyet hakları konusunu ele alan 23 adet sözleşme vardır (Helvacıoğlu vd., 2004:486).

1970 yılında 'Patent Cooperation Treaty (PCT)' ismiyle Washington'da imzalanan bu sözleşme temel olarak patent başvuru usullerini ve yenilik araştırmasında yerine getirilmesi gerekli olan hususları bir örnekleme ile açıklar (Tekinalp, 1999:83). Sadece tek bir patent başvuru gerçekleştirilmesi ile birlikte patent başvurusu uluslararası olarak tanınır.

PCT'de imzası bulunan ülkelerde buluş için koruma sağlanır. Bu şekilde gerçekleşen bir başvuruya, üye ülkenin ulusal patent kurumu veya WIPO aracık edebilir. Böylelikle patent başvur usulleri ve yenilik araştırması uluslararası düzeyde tek tip olarak düzenlenmiş olur (Pınar, 2004:75).

PCT'ye yapılacak başvurular ile birlikte, her ülke için yapılacak başvuruların neden olacağı maliyet başvuranın lehine olarak bertaraf edilmiş ve ulusal patent merkezlerinin iş yükü azaltılmış ve ulusal bazda cari olan düzenlemelerden kaynaklanan farklılıklardan doğabilecek anlaşmazlıklar giderilmiş olur (Gökova ve Bozkurt, 2006:6).

Cenevre sözleşmesi, 1971 tarihinde Cenevre'de fonogram üreticilerinin haklarını uluslararası düzeyde korumak amacıyla imzalanmıştır. 32 adet ülkenin

katılımı ile kabul edilen Cenevre Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Teşkilatında veya organizasyonda yer alan tüm kurumlara ve kuruluşa üye olan tüm ülkelerin katılımına açık bir sözleşmedir. Daha önceleri imzalanmış olan Roma Sözleşmesiyle (1961) fonogram yapımcılarının ve icracı sanatçılar ile yayın kuruluşlarının haklarını da koruma altına almıştır. Buna karşılık Cenevre Sözleşmesi'nde, yalnızca fonogramların izinsiz ve hukuksuz şekilde kopyalanmasının önüne geçmek amacıyla hükümler tesis edilmiştir. Söz konusu sözleşme hükümleri uyarınca koruma mühleti, seslerin ilk defa kayıt altına alındığı tarih esas alınarak veya fonogramın yayınlandığı tarihten itibaren asgari yirmi yıl olarak tayin edilmiştir. Budapeşte sözleşme çeşitli mikroorganizma faaliyetlerinin patent işlemlerini uluslararası düzeyde ele almak ve muhafaza etmek amacıyla imzalanmış bir sözleşmedir (Mindek, 2007:14). Budapeşte Sözleşmesine imza atmış olan ülkeler mikroorganizmaların patent işlemlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla uluslararası bir birlik tesis etmişlerdir. Söz konusu kapsamında, mikroorganizmaların uluslararası bir emanet kuruluşuna emanet edilmesi ve bu kurumun bünyesinde bulundurulması hedeflenmiştir (Suluk vd., 2005:1375).

Washington Entegre Devreler Sözleşmesi, Çin, Gana, Guatemala, Hindistan, Liberya, Mısır, Yugoslavya, Zambiya tarafından 1989 yılında ABD'nin başkenti olan Washington'da imzalanmıştır. Sözleşmede, "Entegre Devre", "Katman Tasarım" ve "Topoğraf" kavramlarının tanımları yapılmış ve daha sonra üye ülkelere topoğraf korumasını bir yükümlülük olarak tayin edilen hükümler sıralanmıştır.

Sözleşmeye taraf olan ülkeler koruma araçları hususunda (patent, sınai tasarımlar, haksız rekabet, telif hakları, özel yasa vb.) özgür bırakılmış, fakat koruma altına alınacak topoğrafının sahip olması gerekli olan özelliğin "Orijinallik" olması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Diğer bütün fikri ve sınai hak sözleşmelerinde uygulandığı gibi bu sözleşmelerde de 'Ulusal Muamele' esas ilke olarak kabul edilmiştir (DPT, 1995:114-115).

Dünya Ticaret Örgütü – Sahte Mal Ticareti Dâhil Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi, günümüzde de halen cari olan bir sözleşme, fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik cari olan genel anlayışın önemli ölçüde değişikliğe uğradığı bir sözleşmedir. Uruguay görüşmelerinin akabinde oluşan bir fikirden yola çıkılarak söz konusu yıllarda uluslararası ticarete sahte mallara uygulanan yeterli derecede etkin prensiplerin ve kuralların bulunmamış olmasından ötürü ortaya çıkan bir sözleşmedir (Taş, 2006:85).

Uruguay Görüşmeleri esasen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Sözleşmesi (GATT: General Agreement on Tariffs and Trade)'ne dayanır. 2. Dünya Savaşını takip eden süreçte dünya ticaretinin nispeten serbestleşmesi ile birlikte 1948 senesinde yürürlüğe giren GATT, gümrük tarifelerinin ve kotaların kaldırılmasıyla uluslararası ticaretin küresel boyutta serbest hale getirilmesi maksadıyla atılan ilk adım olarak değerlendirilebilir. Sanayi ürünlerinin dünya genelindeki ticaretinin serbestleşmesi maksadıyla, başlangıçta geçici bir tarife sözleşmesi olarak hayata geçirilen GATT zaman içerisinde kalıcı hale gelmiştir. GATT'nin özünde 'karşılıklı ödün' (reciprocity) ilkesi vardır. Bu ilke, iki ülke arasında gümrük vergilerinin indirilmesi, ödümler verilmesi ve karşılıklı olarak ticaretin kolaylaştırılmasını hedeflemektedir. Söz konusu indirimler ve ödümler devletler arasında dengeli bir piyasa zemini yaratacak ve en nihayetinde taraflar diğer taraflara bir takım mal hakkında tarife iskontoları uygulamayı kabul edecektir (Seyidoğlu, 2003:189-194).

Günümüze kadar GATT kapsamında çeşitli görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İlki 1947 yılında Cenevre'de gerçekleştirilen görüşmelerden sekizincisi ve en sonuncusu olan 1986-1994 yılları arasında Uruguay'da gerçekleştirilmiştir. Uruguay görüşmeleri gerek katılımcı sayısındaki fazlalık ve gerekse alınan kararların tarihi nitelikte olması nedeni ile diğer GATT görüşmelerine göre çok daha önemli bir yere sahiptir. Bu görüşmeler sonucunda özet olarak fikri mülkiyet haklarının uluslararası düzeyde korunması ve uluslararası ticaretin serbestleşmesi ile ilişkili olarak birçok yenilik gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, DTÖ'nün kurulması ve GATT'nin artık DTÖ şemsiyesi altında örgütlenmesi karara bağlanmıştır (Seyidoğlu, 2003: 194-197).

İlerleyen süreçte, 1995 yılında 114 ülke tarafından imzalanarak DTÖ'nün kuruluş antlaşmasının eklerinde yer bulan TRIPS sözleşmesi yürürlüğe girmiştir. Fikri mülkiyet hakları açısından oldukça önemli bir yeri olan bu sözleşme esasen DTÖ'nün önemli bir eksiğini tamamlamıştır (Yazıcıoğlu, 2009: 41). Günümüzde fikri mülkiyet hakları konusundaki en temel ve güncel sözleşmenin TRIPS olduğu görüşü yaygındır (Ateş, 2003: 48).

TRIPS Sözleşmesinin selefi olarak değerlendirilebilecek ve her birinde farklı hakların ele alındığı Paris Sözleşmesi, Bern Sözleşmesi, Roma Sözleşmesi ve Washington Entegre Devreler Sözleşmesinde tüm hükümler kabul edilmiş ve bunlara ek olarak fikrî hakların korunması ile ilişkili olarak çeşitli hukuki ve idari tedbirlere yer verilmiştir. Dolayısı ile bu sözleşme, hâlihazırdaki uluslararası sözleşmelerde

tanımlanan koruma prensiplerini daha da güçlendirmiş ve sözleşmelerin uygulama alanını genişletmiştir (Ateş, 2003: 49).

TRIPS Sözleşmesinin sahip olduğu temel özellikler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Pınar, 2004: 78- 79):

- Fikri mülkiyet kavramının, iki farklı mülkiyet anlayışı olan sınai mülkiyet ve fikri mülkiyet kavramlarını birleştirmesi.
- Halihazırdaki uluslararası sözleşmelerin uygulama alanı genişletmesi.
- Fikri mülkiyet haklarının tek tek açıklanarak ülkelerin bu hakların korunmasına yönelik olarak uymakta olan asgari kuralların tayin edilmesi.
- Olabilecek sözleşme ihlallerinde sahte malların imhası, gümrükte el koyma vs. yaptırımların getirilmiş olması.
- Belirlenmiş olan yükümlülükleri yerine getirmeyen üyelerin DTÖ tarafından dışlanması ve kendilerine verilen desteğin sonlandırılması.
- Devletlerin yaşayabilecekleri anlaşmazlıklara çeşitli çözüm alternatifleri sunması.
- Genel olarak ilaç (ürün ve usul) patentlerinin kabul edilmesi ve bu maksatla 2005 yılı sonuna kadar mühlet verilmesi.
- Fikri ürünlerin beraberinde oluşan çeşitli komşu hakların da korunmaya alınması.
- Geliştirilen bilgisayar programları ve veri tabanlarının da fikir ve sanat eserlerinin korunması ile eş tutulması.
- Fikir ve sanat eserlerinde ödünç verme, kiralama haklarının koruma kapsamına alınması.
- Ürün ve usul patentine konu olan buluşlara 20 yıl, entegre devre tasarımları için ise en asgari 10 yıl koruma desteği sunulması.
- Fikri mülkiyet konusunda hakların tükenme ilkesinin gündeme getirilmesi.

Bununla birlikte TRIPS Sözleşmesinde herhangi bir ürünün patent alabilmesini o ürünün yeni olması, mevcut teknolojiye göre tekâmül etmiş olması, sanayide kullanılabilme imkânı bulunması, kamu düzeni açısından çeşitli zararları ihtiva etmiyor olması ve çeşitli ticari sırları ifa etmeyecek nitelikte olması gerekir.

Bu sözleşmenin gereği olarak, sözleşmeye üye olan ülkeler kendi ulusal hukuk sistemleri içerisinde gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirmekle yükümlü tutulmuşlardır. Söz konusu düzenlemelerin, açıklık, eşitlik, adalet, asgari maliyet ve asgari gecikme ilkelerine uygun olmalıdır. Bu maksatla, gelişmiş ülkelerin düzenlemeleri gerçekleştirmeleri için bir yıl, gelişmekte olan ülkeler için beş yıl ve az gelişmiş ülkeler için on bir yıl süre tanınmaktadır. Bu süre zarfında ülkeler, ihtiyaç duyulan teknolojik transferlerin gerçekleştirilmesi için gereken desteği sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca, bilhassa tıp ve ziraat alanlarında kullanılan ilaçların patent koruması ile güvence altına alınması gelişmekte olan ülkeler için (sadece geçiş sürecini kapsayacak şekilde) tüm patent başvurularının kabul edilmesi zorunluluğu ihdas edilmiştir (Taş, 2006: 84).

Esasen TRIPS sözleşmesini diğer sözleşmelerden ve yazılı metinlerden ayıran en temel iki özellik, sözleşme tüm fikri hakların tanınması ve bunlara muhalif davranan ülkelere müeyyide uygulanması olarak sıralanabilir. TRIPS sözleşmesi ile birlikte, söz konusu ülkeler TRIPS sözleşmesini kabul etmeseler de ve hatta DTÖ üyesi olmasalar da bu ülkelere yaptırım yapılmasının yolunu açmıştır. Bu anlamda TRIPS sözleşmesi fikri mülkiyet haklarının dünya genelinde korunmasına dair çok önemli bir görev üstlenmektedir (Ateş, 2003: 49).

Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi ile, fikri mülkiyet haklarının korunması amaçlanmış ve uluslararası pazarlarda fikri mülkiyet haklarına bağlı ürünlerin ticaretinde koruma sağlanmış ve ülkelerin rekabet güçlerinin artmasına zemin hazırlanmıştır (Helvacıoğlu vd., 2004: 486).

2.5. TÜRK HUKUKUNDA FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ GELİŞİMİ

Türkiye’de fikri mülkiyet haklarının gelişimi, Osmanlı Devleti’nin batılılaşmanın etkisinde olduğu 19. yüzyılın ikinci yarısına tekabül etmektedir. Bu çerçevede 1844 yılında yayımlanan Fransız Patent Kanunu, 1879 yılında İhtira Berati ismi ile alıntılanmıştır. Dünyadaki altıncı patent kanunu olan bu kanun, 1910 tarihli ‘Hakkı-Telif Nizamnamesi’ adlı düzenlemeye kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Geçen 41 yıl göz önüne alındığında bu kanunun dünyadaki en uzun yürürlükte kalan patent kanunu olduğu görülür. Bu durum söz konusu kanunun Osmanlı Devletinde yaygın bir tatbik sahası bulmadığını göstermektedir. Bu durumun ana sebebinin, sahibi olduğu haklarını koruma için hak sahiplerinin özel bir gayret sarf etmemeleri ve bu konudaki çeşitli hukuki boşlukların bulunması olarak değerlendirilebilir.

Her ne kadar 1952 yılında yayınlanan Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda (FSEK) eser sahiplerine bir koruma getirilmiş ve bu korumanın takip edilmesi maksadı ile ilgili kuruluşların teşkil edilmesi hükme bağlanmış olsa da, söz konusu kuruluşların kurulması ancak 1986 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu tarihten itibaren, eser sahiplerinin hak arama faaliyetlerinde hızlı bir artış olduğu gözlenmiştir.

Fikri mülkiyet haklarının ülkemizde kabul görmesi, gerçek anlamda ülkemizin 1995 yılında DTÖ'ne üye olması ve dolayısıyla TRIPS sözleşmesine taraf olması ile başlamıştır. Yine 1995 yılında Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği antlaşmalarının gerçekleşmesi de fikri mülkiyet haklarının korunması ile ilgili uygulamaları oldukça etkilemiştir. Yine aynı yıl içerisinde fikri mülkiyet haklarının korunmasına dair dört adet Kanun Hükmünde Kararname (KHK) yayınlanmış ve tescil işlemini yürütmek ile görevli Türk Patent Enstitüsü (TPE) oluşturulmuştur. Takip eden süreçte birçok atılımlar gerçekleştirilmiş olsa da ülkemizde fikri mülkiyet haklarının korunması ile ilgili milat, 1995 tarihi olarak kabul edilir (Suluk, 2004: 35-36).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİKRİ MÜLKİYET HAKLARININ KORUNMASININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Bilgi, modern ekonomik sistemlerde en önde gelen itici faktörlerden biri olmuştur. Bilgi üretimi gerçekleştiren ve bu üretimi katma değere dönüştüren devletler uluslar arası rekabet şartlarında en çok başarı performansı sergileyen ülkeler olarak ön plana çıkmaktadır. Modern dünyada bilgiye dayalı rekabetçi ekonomilerin en değerli sermayesi fikri mülkiyet haklarıdır (FMH). Bu hakların muhafazası yaratıcı becerilerin ve iş dünyası çerçevesinde teknoloji alanında Ar-Ge merkezli yeni yatırım ve buluşlarının teşvik edilmesine katkı sunduğu gibi, belirlenen yasal mevzuat ile yaratıcının eserlerinden kazanç sağlamasına imkan sağlayarak ekonomik sisteme de kayda değer fayda sunmaktadır (Özsağır, 2013: 225).

Fikri mülkiyet hakları konusu yenilik ekonomisinin en temel unsurlarından biridir. Sürdürülebilir yenilikçi bir ekonomi için fikri mülkiyet haklarının güvencede olduğu bir fikri mülkiyet sistemine ihtiyaç vardır. Gelişmiş ülkelerin ekonomik sistemlerinde fikri mülkiyet haklarından kaynaklanan kazançlar zaman ilerledikçe artmaktadır. Ayrıca, fikri mülkiyet hakları ülke ekonomilerinin rekabet fırsatlarını genişleten ana faktörlerden birisi konumundadır (Özsağır, 2013: 97).

Dünya hızla değişmekte ve dönüşmektedir. Çağımızda fikri mülkiyet haklarını hak ettiği düzeyde ve gereği doğrultusunda koruma altına almayan ülkeler sosyo-kültürel, ekonomik ve uluslar arası sahalarda ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Fikir ve bilgi üretmeyen, yalnızca tüketim gerçekleştiren topluluklar bir dönem neticesinde üretici toplumların esiri konumuna gelmektedir. Söz konusu sorunlarla baş edebilmenin ön şartlarından en önde geleni, fikri mülkiyet korumasının geliştirilmesi ve kurumlaşmasıdır (Özsağır, 2013: 97-98).

Bilimsel ve teknolojik bilgilerin yaratılması ve bilgi stokunun artırılması için bir takım kamu politikalarına ihtiyaç vardır. Bilgi ekonomisinde hükümetlerin rolünün ana eksenini şu şekilde olmalıdır (TÜSİAD, 2003: 25).

1. Bilginin yaygın hale gelmesi, enformasyon ve bilgiye ulaşımdaki asimetrielerin ortadan kaldırılmasına yönelik gereken tedbirleri almak,
2. Kamu araştırma enstitüleri ile üniversite kurumlarının araştırma kapasitesi ile özel sektörde faaliyet yürüten sanayi kuruluşlarının veya kişilerin yaratıcı ve girişimci özelliklerini, imkânlarını bir araya getirmeye dair hızlandırıcı faktörlerinin, teknoloji geliştirme merkezlerinin ya da bölgelerinin ve yenilik merkezlerinin farklı coğrafyada bulunan araştırma kuruluşları ile yaratıcı girişimleri buluşturan ağların oluşturulmasına hem öncülük etmek hem de finansal destek sağlamaktır.

Fikri mülkiyet haklarının korunmasının birden çok yararı vardır. Bunların başında; Dünyevi hayatın daha kolay ve yaşanılabilir kılınması, teknolojik ve kültürel ilerlemelerin devamının sağlanması, icat ve buluşçuluğun teşvik edilmesi, yeni ürün ve hizmetlerin kalitesinin artması ve rekabetin sürdürülmesinde dinamizmin kazandırılmasıdır.

Günümüzde ekonomik büyüme küresel bilgi havuzundan ve küresel tasarruflardan alınan payla daha fazla ilişkilidir. Bu havuzlardan daha çok pay almanın yolu fikri mülkiyet haklarının güvence düzeyi ile yakından ilgilidir. Küresel tasarruflar mülkiyet haklarının daha sıkı korunduğu ülkelere gitmektedir. Bir başka deyişle küresel anlamda hukuk devleti olan ülke daha hızlı büyümektedir. Yetersiz fikri mülkiyet koruması ise, hayati kolaylaştıracak buluş yapmayı ve yeni eser üretiminde girişimcilerin şevkini kırar. Diğer taraftan yeterli korumanın bulunmaması yabancı sermayeyi ürkütür. Zira yabancı sermaye kendini güvende hissettiği yerlere gider. Yeterli hukuksal korumanın olmaması o toplumumuzun rekabet gücünü de olumsuz etkiler (Karahan vd, 2007: 30-31).

Fikri mülkiyet hakları ile ekonomik büyüme arasında önemli bir bağlantı mevcuttur. Fikri mülkiyet haklarını tam olarak anlaşılır kılmak için öncelikle ekonomik büyümenin özelliklerini anlamak gerekmektedir. Bu maksatla bu bölümde öncelikle fikri mülkiyet haklarının korunmasının neden önemli olduğu sorusuna yanıt aranacak, akabinde ekonomik büyüme için getirilen tanımlar ve ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için gerekli olan koşullar incelenecektir. Daha sonra fikri mülkiyet hakları ile araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetleri ve ekonomik büyüme

arasında var olan ilişkiye değinilecek ve fikri mülkiyet haklarının ekonomik büyümeye olan etkilerinin araştırıldığı OECD ülkeleri üzerine bir uygulama ile sonlandırılacaktır.

3.1. EKONOMİK BÜYÜMENİN TANIMI

Fert başına reel hasılda meydana gelen devamlı artışa ekonomik büyüme denilmektedir. Sayısal anlamda ekonomik büyüme ise temel olarak GSYİH'da meydana gelen artışa eşittir. Gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) bir ülke içerisinde bir yıllık süre zarfında üretilen malların parasal karşılığı ifade etmek için kullanılır. Ekonomik büyüme, tam istihdam kapsamında faydalanılan ekonomik kaynakların daha etkili ve verimli kullanılmasının akabinde gerçekleşen büyümedir (Ünsal, 2007:11).

Ekonomik büyümeye etki eden ana etmenler beşeri sermaye, emek, teknoloji ve sermaye birikimidir. Bu faktörler arasında bulunan ilişki, emeğin kalitesinin yükseliş göstermesi ile meydana gelen beşeri sermaye, beşeri sermayenin verimliliğini ve etkinliğini yükselten sermaye birikimi ve yaşanan süreç neticesinde ulaşılan teknoloji biçiminde açığa çıkmaktadır. Ar-Ge etkinliklerinin ve yeniliklerin kaynak noktasını “bilgi” oluşturmaktadır. Bilginin üretilip kullanıldığı ve Ar-Ge faaliyetleri neticesinde yeni buluşların sağlandığı süreci yürüten öge ise, beşeri sermaye” ve “emek” tir. Beşeri sermayenin üretken bir tutum sergileyebilmesi ve yenilikler açığa çıkarabilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan ögeler ise “teknoloji” ve “sermaye birikimi” dir. Beşeri sermaye birikimi faal bir biçimde kullanılır, motive edilir ve üretkenliği geliştirilir ise, yeniliklerin meydana gelmesinde esas belirleyici rolü oynayacaktır. Ülkeler hangi oranda üst düzey beşeri sermaye birikimine hâkim olurlarsa olsunlar, bu değişkeni sürdürülebilir ekonomik büyümeyi temin edecek biçimde uygulayabilecek sermaye birikimine ve kaynağa sahip olmamaları halinde önlenemez bir bilgi ve beyin göçü ile karşı karşıya kalacaklardır (Ünsal, 2007:24).

Ekonomik büyümenin ana omurgasını teşkil eden bir öge olarak beşeri sermaye, emeğin bünyesinde barındırdığı eğitim seviyesi, sağlık olanakları, bilgi, yetenek ve deneyimler gibi değişkenlerin bütününe kapsamaktadır. Beşeri sermaye eğitilmiş emek gücünü temsil ettiğine göre, işgücünün kalitesi özellikle eğitim kurumları ve iş sahalarındaki eğitimler neticesinde arttırıldıkça, ülkenin beşeri sermayesi de daha çok artış gösterecektir. Çağımızda eğitimin varlığından ziyade eğitimin kalitesi ekonomik gelişme seviyesinin esas ölçeklerinden biri

konumundadır. Eğitimin kalitesini yani niteliğini meydana getiren etkenler ise, yaygın eğitim düzeyi ve bilgi teknolojileri ve yeniliklerinin kullanımı olarak açıklanmaktadır. Beşeri sermaye, eğitimle ilişkili olarak oluştuğu için ortalama eğitim süresi, okullaşma seviyesi, okur-yazar yüzdesi, yüksek öğretim kurumlarının oranı, akademik ve bilimsel çalışma ve yayınların sayısı vb. ölçekler esasında beşeri sermayenin eğitime bağıli kapasitesini ortaya koyan ölçeklerdir. Nihai olarak şunu belirtmek gerekir ki, bir ülkenin eğitim ve sağılık olanaklarının desteklenmesi, nicelik ve nitelik açıdan geliştirilmesi, ülkelerin ekonomik büyüme göstermesine uygun zemin ve fırsat sağılayacaktır. Fakat kuşkusuz ki ekonomik büyüme için beşeri sermayenin çoğaltılması sadece yeterli değildir. Ülke ekonomik sistemlerinin reel sermaye stokunun yükseltilmesi sermaye birikimi olarak açıklanmaktadır. Sermayenin oluşumu esasında üretim neticesi ulaşılan kazancın sermaye mallarına tahsis edilen bölümünün toplamını temsil etmektedir (Nurkse, 1964:6).

Sermaye birikiminin, ekonomik büyüme üstündeki tesiri kuşkusuz çok büyüktür. Fakat teknolojik gelişmelerin tesiri gün geçtikçe sermayenin etkinliğini arka planda bırakmaktadır. Bir yaklaşıma göre, teknoloji insanoğlunu köle haline getiren ve insani değerlerinin yıkımına sebep olan bir güç olarak tanımlanmaktayken, başka bir yaklaşım ise teknolojiye kutsal nitelikte kurtarıcı sıfatı yakıştırmaktadır. Küreselleşmeden sakınmak ve yokmuş gibi davranmak imkansız olduğu gibi teknoloji için de bu durum geçerlidir. Fakat teknolojik gelişme ve yeniliklerin sunduğu olanaklardan istifade etmek, taşıdığı tehlike ve riskli durumlardan korunmak şeklinde belirlenen bir politika takip etmek hem şirketler için hem de ülkelerin ekonomik sistemleri için daha gerçekçi bir yaklaşımdır (Barutçugil, 1981:2).

Teknoloji, dar anlamda üretim fonksiyonlarında tatbik edilen metot, bir başka ifade ile üretim metodu olarak, geniş anlamda toplumun endüstriyel becerilerine dair bilgi birikimi olarak ifade edilmekte ve genel manada teknolojiyi *“malların ve hizmetlerin üretiminin planlanmasından dağıtımının gerçekleşmesine kadar geçen süre içersindeki teknik ve yönetsel yöntemlerin ve bilgilerin tümü”* olarak tanımlanmaktadır. Nitekim teknolojik yeniliklere bağıli olan teknolojik gelişmelerin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi vardır.

3.2. EKONOMİK BÜYÜMENİN ÖN KOŞULLARI

Temel olarak, ekonomik büyümenin gerçekleşebilmesi için bir teşvik sistemine ihtiyaç duyulur. Söz konusu teşvik sisteminin ihdas edilmesinde ise, üç temel unsurun var olması gerekir. Bunlar, piyasalar, mülkiyet hakları ve parasal değişim olarak sıralanır. Piyasalar, insanların alım ve satım işlemlerini gerçekleştirebilmeleri için olmazsa olmaz vasıtalarıdır. Piyasaların alıcı ve satıcılar tarafından sürekli olarak takip edilmesi, gerçekleşen fiyat değişikliklerine hâkim olmak ve arz ve talepte gerçekleşen değişim izlenmesinde oldukça önemlidir. Buna göre ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için salt piyasaların mevcudiyeti yeterli değildir. Alış ve satış gerçekleştirecek bireylerin mülkiyet haklarının var olması ve bu hakların yasal mevzuat ile korunmuş olması da şarttır. Bununla birlikte alış ve satış işlemlerinde paranın değiştirilebiliyor olması gereklidir. Aksi takdirde ekonomik büyümeden bahsetmek olanaksızdır. Büyümenin gerçekleşebilmesi için, yukarıda zikredilen ön koşulların var olması ile birlikte çeşitli kaynaklara ihtiyaç duyulur. Bunlar, beşeri sermaye, AR-GE, tasarruf ve yeni sermaye yatırımları olarak ifade edilebilir. Fiziki sermaye yatırımları olarak da adlandırılan tasarruf ve sermaye yatırımları emek başına düşen sermaye miktarını ve üretimi arttırıcı sonuçlar doğurur. Beşeri sermaye ise, gerek artan üretimin gerekse teknolojik olarak ilerlemenin en önemli unsurudur. Buna karşılık AR-GE çalışmalarının desteklenmesi ile birlikte teknolojik olarak bir gelişme gösterilmediği takdirde gelişmenin çok sınırlı olacağı muhakkaktır (Parasız, 2003:10-12).

3.3. FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI, AR-GE FAALİYETLERİ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde baş döndürücü bir hızla gerçekleşen ilerlemeler ile doğru orantılı biçimde ekseriyetle 1900'lü yılların ikinci yarısı ile birlikte bir küreselleşme sürecine girilmiştir. Küreselleşmenin en önemli neticesi olarak ülkeler arasında var olan coğrafi sınırlar sanallaşmış ve dünyanın herhangi bir bölgesinden başka bir bölgesine, herhangi bir anda ürünlerin satılabilmesi mümkün olmuştur (Maskus, 2004:42). Buna paralel olarak bilginin erişmek çok kolaylaşmış ve bilgi tüm dünya geneline hitap edecek şekilde dağıtılır olmuştur. Bu durum beraberinde bir bilgi ekonomisi kavramının oluşmasına öncülük etmiştir (Yüksel, 2004:9).

Bilgi ekonomisi kapsamında olan çeşitli bilgisayar yazılımları ile teknolojik seviyesi yüksek ürünlere ait tasarımlar ve algoritmalar ile sanat eserleri de uluslararası niteliğe sahip ürünler olarak üretilmeye başlanmıştır (DPT, 2007:3). Söz konusu ürünlere ait fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin çalışmaların başlanması ile birlikte, gerçekleştirilen AR-GE çalışmalarının da arttığı gözlenmiştir. Günümüzde bu koruma, eser sahibinin gelir kazanmasına olanak vermekte ve ekonomik büyümeye olumlu katkılar sağlamaktadır (Helvacıoğlu vd., 2004:485).

Günümüzde ülkelerin sürdürülebilir ekonomik büyüme gerçekleştirebilmeleri için bilgiye dayanan ve bilgi ile beslenen teknolojik gelişmelere önem vermeleri gerekmektedir. Teknolojik yeniliklerin gerçekleştirilmesi ve bu anlamda yeni bilgiler elde edilmesinde ise gerçekleştirilecek AR-GE çalışmalarının büyük önemi vardır.

Esasen AR-GE faaliyetlerini salt yeni bilgiler ve dolayısı ile yeni teknolojiler üretmek için kullanılan bir araç olarak düşünmemek gerekir. AR-GE faaliyetleri mevcut olan teknolojilerin verimliliklerinin arttırılması, ülkeye yeni teknolojilerin ithal edilmesi ve ithal edilen bu teknolojilerin geliştirilerek daha verimli hale getirilmesi maksatları ile de gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte, AR-GE faaliyetleri bir ülkenin teknolojik üstünlüğünün ve gelişmişliğinin en önemli göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir (Saygılı, 2003:70; Braga vd., 2000:12; Acs ve Audretsch, 1989:171). Ayrıca, dış pazarlarda başarı elde etmenin en önemli şartlarından bir tanesi de ülkelerin kaynaklarının önemli bir kısmını AR-GE faaliyetlerine tahsis etmelerinden geçmektedir (Saygılı, 2003:73).

Fikri hakların güvence altına alınması ve korunması toplumsal menfaatlerden kaynaklanmaktadır. Ekseriyetle yeni ürünler üretme ve yenilikçiliğin desteklenerek sürdürülebilir hale getirilmesi, ekonomik büyüme ve büyüme ile ilişkili olarak istihdamın teşvik edilmesi, teknolojik ve kültürel destek sunulması, adaletli bir rekabet ortamının hazırlanması, esas olarak fikri haklara ilişkin gerçekleştirilen düzenleme ve uygulamaların öne çıkan sonuçlarıdır. Bahse konu sebeple fikri haklara ilişkin bütün düzenlemeler ve izlenmesi planlanan her strateji, hak sahiplerinin şahsi çıkarları ile toplumsal faydalar arasındaki hassas dengenin sağlanmasında önemli bir görev üstlenmektedir. İfade edilen hususlar göz önüne alındığında, fikri haklar sisteminin bütün ülke ve ekonomiler bakımından gayet önemli bir konumu olduğu yadsınamaz ise de ülkelerin gelişmişlik seviyesi ile orantılı olarak bu hakların korunması değişiklik arz etmektedir (Özsağır, 2013:103).

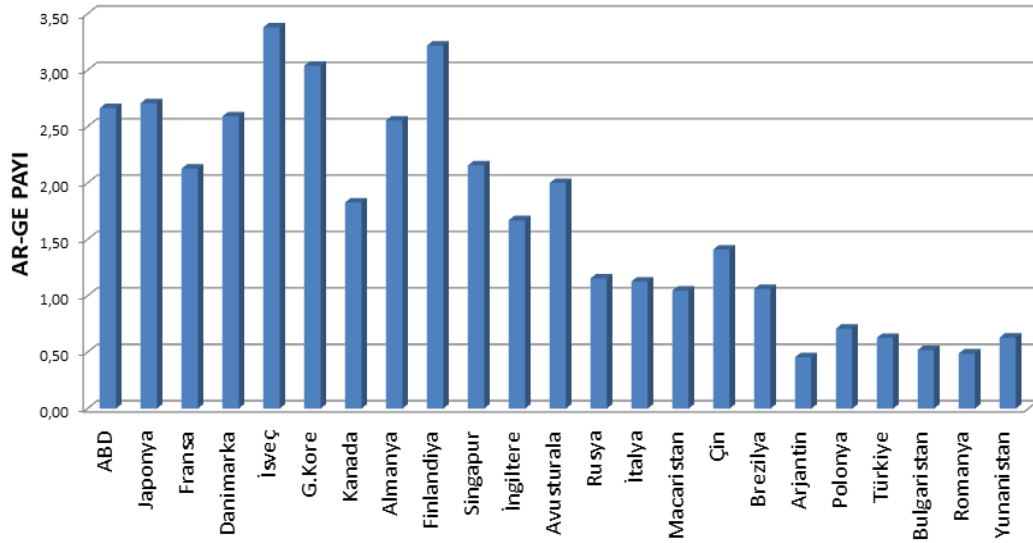
Gelişmiş ülkeler üst düzey koruma standartlarında bir fikri haklar sistemini desteklemekte, gelişmekte olan ülkeler ise mevcut şartlarına göre düzenleme gerçekleştirmeyi seçmektedirler. Fikri mülkiyet hakları yeniliği ve rekabetçiliği teşvik ederek yeni buluş ve icatlar için yatırım yapmayı teşvik özendirerek ekonomik büyümeye ivme kazandırmaktadır (Özsağır, 2013:103-104).

Tablo 3.1: Fikri mülkiyet haklarının yenilik ve iktisadi büyüme etkileşim mekanizması (OECD, 2004:3-4)

Mekanizma	Açıklama
Fikri mülkiyetin korunması, yeniliği teşvik eder ve yeni icat ve kreasyonların üretilmesini sağlayarak sürdürülebilir bir büyümeye yol açar.	FMH, Teknoloji transferini ve daha fazla buluşçu faaliyetlerini mümkün kılarak inovasyonu teşvik eder. Ayrıca verimliliği, ticareti, yatırımları ve tüketicici refahını arttırmak suretiyle de iktisadi büyümeyi sağlar.
FMH, endüstriler arasında inovasyonu teşvik ederek öncü bilgilerin ve buluşların ifşa edilmesini sağlar.	FMH, bilgiyi yaygınlaştıran piyasa temelli bir mekanizmadır. Kamunun aydınlatılması FMH'nin temel görevlerinden birisidir.
FMH, belirsiz, riskli ve maliyetli yatırımları teşvik eder.	FMH, firmaların ve bireylerin yeni teknolojileri üretmeleri noktasında bir takım teşvikler sunar.
FMH, Dünya genelinde tüketicici haklarının korunmasında anahtar bir ol üstlenir.	Küresel ekonomi, markalı ürünlerle ilgili fikri mülkiyet haklarının uluslararası alanda tanınması ve yayılmasına bağlıdır. Marka koruması tüketicicilerin güvenini kazanan yüksek kaliteli mal ve hizmetlerin üretiminin sürdürülmesi açısından oldukça önemlidir.
Etkin rekabet politikası uygun bir fikri mülkiyet rejimine dayalıdır.	Fikri mülkiyet ve rekabet politikaları, inovasyonu teşvik ettikleri ve tüketicici refahını arttırdıkları için rekabetin sürdürülebilmesine kilit bir noktada her almaktadır.
Fikri mülkiyet ticareti yapılabilir ve transfer edilebilir olduğu için yeni piyasalar oluşturabilir.	Fikri mülkiyet ticareti yapılabilir ve transfer edilebilir olduğu için piyasaların işleyişini kolaylaştırır ve yeni piyasalara yardımcı olurlar.
Fikri mülkiyet sağlık gibi anahtar ekonomik büyüme sektörlerinde inovasyonu sağlar.	Riskli inovasyon sürecinde ekonomik çevre FMH'nin teşvik edilmesini ve desteklenmesini sağlar, sağlık alanındaki inovasyonla ilgili maliyetler (ar-ge harcaması, klinik denemeleri ve diğer maliyetler) inovatif firmalar tarafından karşılanabilir
FMH bilim ve inovasyon arasındaki keşişme noktasında önemli bir rol oynar.	Ekonomilerin kalitesi bilginin üniversite-sanayi-devlet ilişkileri ve kamu-özel ortaklıkları yoluyla bilginin edinimi, korunması, dönüştürülmesi, kombine edilmesi ve uygulanması yeteneğine bağlıdır.

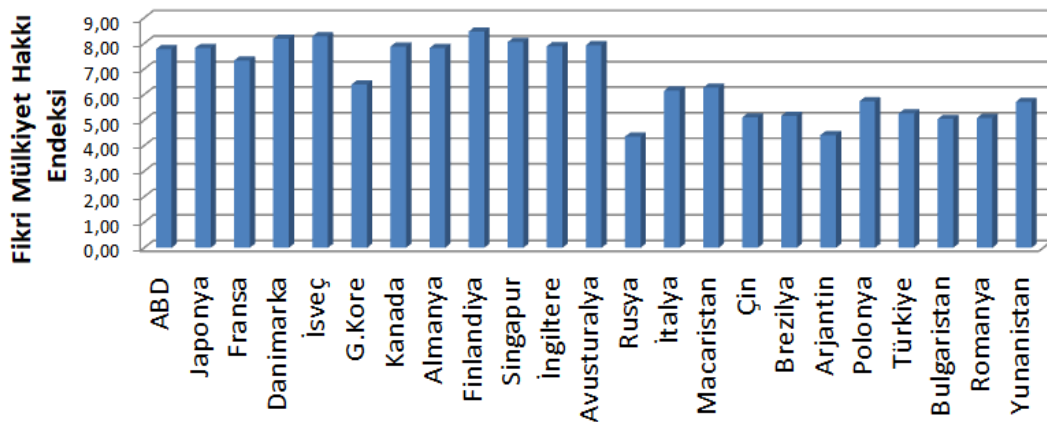
Şekil 3.1'de çeşitli OECD ülkelerinin 1990-2013 yılları arasındaki GSYİH içindeki AR-GE harcamalarının payının ortalaması sunulmuştur. Şekilden anlaşılacağı üzere, gelişmiş ülkelerin AR-GE'ye ayırdıkları payın diğerlerine göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bir diğer dikkat çekici husus ise en yüksek pay aktarımının Finlandiya'da gerçekleştirilmiş olmasıdır (3.22). Bunun temel nedeninin Finlandiya'nın GSM mobil telefon teknolojisinde öncü ülke olması ve

böylelikle de tüm dünya genelindeki pazarın da en önemli aktörü olmasından kaynaklanmaktadır.

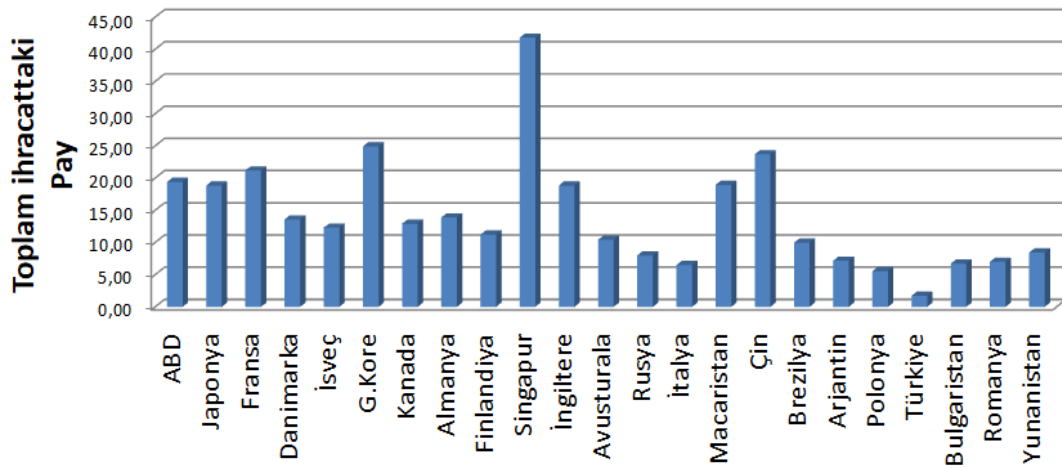
Şekil 3.1: Çeşitli OECD ülkelerinin 1990-2013 yılları arasındaki GSYİH içindeki AR-GE harcamalarının payının ortalaması (Worldbank, 2016)

Şekil 3.2’de çeşitli OECD ülkelerinin fikri mülkiyet hakkı endeksi gösterilmiştir. Şekilden de anlaşılacağı üzere, bir önceki şekilde gösterilen AR-GE harcamaları ile örtüştüğü görülmektedir. Buradaki endeks değeri yalnızca patent, telif hakkı vb. verileri değil finansal varlıkların muhafazası da dahil olmak kaydıyla Fiziki Mülkiyet Hakları ile Hukuki ve Siyasal Ortam gibi faktörleri de kapsamaktadır (PRA 2013).

Şekil 3.2: Çeşitli OECD ülkelerinin fikri mülkiyet hakkı endeksi (PRA 2013)

Şekil 3.2’de 2007 ile 2015 yılları arasındaki, çeşitli OECD ülkelerinin fikri mülkiyet haklarına ilişkin skorların ortalama değerleri verilmiştir. Şekilde skor değerleri yüksek olan ülkelerin Şekil-1’de gösterilen AR-GE harcamaları karşılaştığında göreceli olarak bir ilişki (korelasyon) olduğu görülmektedir. Fikri mülkiyet hakkı endeksinin hazırlanmasında Property Rights Alliance tarafından önerilmiş olan hukuki, fiziki ve fikri hakların korunmasının incelendiği bir model kullanılmıştır. Örneğin hukuki alanda yargının bağımsızlığı, fiziki haklar alanında maddi varlıkların korunabilmesi ve fikri haklar alanında ise fikri mülkiyet haklarının ve patent korumasının sağlanıp sağlanmadığı gibi on adet unsur değerlendirmeye alınmıştır. Bu ölçek 0 ile 10 arasında puanlanmıştır (0 en düşük 10 en yüksek) (PRA 2013). Şekilden görüldüğü üzere yine Finlandiya’nın skoru 8.7 değerle en yüksek olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 3.3: Çeşitli OECD ülkelerinin yüksek teknoloji ihracatının toplam ihracat içindeki payı (Worldbank, 2016)

Şekil 3.3’te ifade edildiği gibi, fikri mülkiyet haklarının korunması ve AR-GE faaliyetlerine ait harcamaların yüksek olması arasındaki bu ilişki, AR-GE harcamalarının neticesi olarak üretilen yüksek teknoloji ve bunun ihracatına da yansıdığı görülmektedir. Söz konusu yüksek teknoloji ürünleri bilimsel aletler, havacılık ve uzay, ilaç, elektrikli makineler ve bilgisayarlar gibi AR-GE ürünleri ihracatını kapsamaktadır.

Ülkelerin teknolojik anlamda gelişmişlik seviyelerinin en önemli göstergelerinden bir tanesi ülkede gerçekleştirilen AR-GE çalışmalarının niteliği ve niceliğidir. Bununla birlikte sadece AR-GE çalışmalarına bakarak teknolojik

performansın ölçülmesi doğru bir yaklaşım değildir. Bununla birlikte ülkenin mevcut hukuksal altyapısı ile yönetimden fonksiyonları da etkin bir rol üstlenir. Ayrıca fikri mülkiyet haklarının korunuyor olması da tüm bunların üzerinde önemli bir etkindir ve teknolojik gelişme için değerli bir gerekliliktir (DPT, 2007:31-32).

AR-GE faaliyetleri ile teknolojik ilerleme ve fikri mülkiyet hakları arasındaki ilişki şu şekilde açıklanabilir: Teknolojik yeniliğe sahip olmanın bir netice olduğu düşünülürse AR-GE faaliyetleri ise teknolojik bu netice için sağlanan girdilerdir. Fikri mülkiyet hakları ise teknolojik yeniliğe ulaşmak için gerçekleştirilen faaliyetleri bir sonucudur. Dolayısı her üç unsurun, birbirleri ile yakından ilişkisi olduğu, birinin gerçekleşmemesi halinde istenen neticenin yani teknolojik büyümemenin elde edilemeyeceği aşikârdır (Saygılı, 2003:89).

Diğer bir ifadeyle, fikri mülkiyet haklarının korunmadığı veya kısmen korunduğu ülkelerde girişimciler AR-GE faaliyetleri gerçekleştirmede çekinceli davranmakta ve en nihayetinde uluslararası bilgi ekonomisinde önemli pazarları kaybetme riski ile karşılaşmaktadırlar (Yüksel, 2004:16). Ayrıca ülkedeki yaratıcı aktivitelerin gerçekleşmesinde girişimcilerin motivasyonları kırılacak ve ülkenin teknolojik olarak ilerlemesi yavaşlayacaktır (Feinberg ve Rousslang, 1990:89).

3.4. VERİ SETİ

Bu çalışmada, OECD ülkeleri olan Belçika, Almanya, Hollanda, İspanya ve Birleşik Krallık ülkeleri temel alınarak 1977-2012 arasında 5 yıllık veriler kullanılarak analiz yapılmıştır. Bu ülkelerin analize dahil edilmesinin nedeni, ülkelerin fikri mülkiyet haklarının korunmasında gösterdikleri farklı eğilimden kaynaklanmaktadır. Ayrıca 1977 yılından önceki ilgili ülkelerin veri kaynaklarına ulaşamaması analizi sınırlayan bir etken olup, çalışma kapsamında kullanılan veriler aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 3.2: Kişi başına düşen gelir (OECD, 2012)

	1977	1982	1987	1992	1997	2002	2007	2012
Belçika	7479	12042	15210	20345	23917	30482	36865	42585
Almanya	7587	12096	15706	21710	24791	29654	37017	43564
Hollanda	7990	11983	15366	20506	25718	33995	43481	46715
İspanya	5465	8059	10625	14673	17863	24367	32584	31992
Birleşik Krallık	6425	10085	14009	17664	22933	28809	35291	37702

Tablo 3.2’de 1977-2012 dönemlerinde seçili OECD ülkelerinin GDP endeksinin artış gösterdiği gözlenmiş olup, 2012 yılında en yüksek GDP endeksi Hollanda’da en düşük GDP endeksi ise İspanya’da gerçekleşmiştir.

Tablo 3.3: İş gücü başına düşen fiziki sermaye (Heston vd., 2012)

	1977	1982	1987	1992	1997	2002	2007	2012
Belçika	0,298047453	0,259729564	0,26557672	0,29724887	0,271685392	0,226009503	0,32238391	0,331285238
Almanya	0,292189986	0,274841875	0,27318272	0,30128336	0,246965319	0,198607847	0,21579206	0,202926517
Hollanda	0,260557264	0,214530841	0,250559688	0,261668473	0,243088141	0,18795459	0,227827981	0,233181819
İspanya	0,26205188	0,245602936	0,252562523	0,298784196	0,263875335	0,249879166	0,378974587	0,263953835
Birleşik Krallık	0,220230833	0,189243957	0,223845243	0,210571453	0,216342404	0,191579208	0,219190508	0,220462963

Tablo 3.3’de fiziki sermayenin 1977-2012 dönemlerindeki dağılımı 5 yıllık dönemler itibariyle seçili OECD ülkeleri arasında farklılık göstermiş olsa da 2012 döneminde en yüksek fiziki sermaye değişkenine ilişkin veri Belçika’da gözlenmiştir.

Tablo 3.4: İş gücü başına düşen beşeri sermaye (OECD, 2012)

	1997	2002	2007	2012
Belçika	62,4	65	67,7	67,2
Almanya	66,8	68,7	72,9	76,9
Hollanda	70,2	75,8	77,8	76,6
İspanya	54,2	63,1	69,7	59,6
Birleşik Krallık	72,6	74,5	75,2	74,1

Tablo 3.4.’te beşeri sermaye değişkeni seçili ülkelerin tamamında 1977-2012 dönemlerinde artış göstermiş olup, bu değişkene ilişkin en yüksek artışın gerçekleştiği ülke olan Almanya’dan sonra ikinci yüksek artış Hollanda’da gerçekleşmiştir.

Tablo 3.5: İşgücü değişkenine ilişkin veriler (Eurostat, t.y.)

	1997	2002	2007	2012
Belçika	3	2	1,8	-0,2
Almanya	1,9	0,5	1,5	-0,7
Hollanda	1,2	-0,6	0,7	-0,9
İspanya	0	0,3	0,5	1,1
Birleşik Krallık	2,2	1,6	1,5	0,4

Tablo 3.5.'te seçili OECD ülkelerinin iş gücü değişkeni incelendiğinde, tarıma dayalı ekonomiye sahip olan İspanya'da 2012 yılında en yüksek işgücü verisi gözlenirken, birer sanayi ülkesi olan Almanya ve Hollanda'da gerçekleşen işgücü verileri en düşük değeri almıştır.

Tablo 3.6: Dış ticaret hacmi (OECD, 2012)

	1977	1982	1987	1992	1997	2002	2007	2012
Belçika	86111,9452	99995,6473	118221,325	15660,4271	203793,026	26085,5278	328866,371	357918,769
Almanya	236996,061	299784,757	347314,049	498544,774	640579,162	911624,723	1355363,48	1510421,08
Hollanda	106517,632	124909,655	152275,454	208848,633	294560,053	393466,463	519823,998	577627,308
İspanya	57199,5769	80360,6539	104823,693	134484,988	233203,877	315945,993	393812,008	412678,302
Birleşik Krallık	183552,396	194596,545	247326,482	286754,039	415268,473	504277,113	653021,407	676458,274

Tablo 3.6.'teki ticaret verilerine göre, seçili ülkelerde ticaretin genel itibariyle 1977-2012 dönemleri itibariyle artış gösterdiği gözlenmiş olup, en yüksek ticaret değişkenine ilişkin veri Birleşik Krallık'ta gerçekleşmiştir.

Tablo 3.7: Mülkiyet hakları indeksi değişkenine ilişkin veriler (PRA, 2013)

	2007	2012
Belçika	6.813	7.500
Almanya	8.085	7.700
Hollanda	8.243	8.100
İspanya	6.535	6.500
Birleşik Krallık	8.096	7.700

Tablo 3.7.'da analize dahil edilen OECD ülkelerinde en güçlü fikri mülkiyet rejimine sahip olan ülke Hollanda'dır. Bu durum bize Hollanda'da fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin kurumsal altyapının kuvvetli olduğunu göstermektedir.

3.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

- H1: Fikri Mülkiyet Haklarının Korunmasının ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır.
- H2: Kişi Başına Düşen Fiziki Sermaye ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır.
- H3: Kişi Başına Düşen Beşeri Sermaye ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır.
- H4: İşgücüne Katılım Payı ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır.
- H5: Dış Ticaret Değişkeni ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır.

3.6. YÖNTEM

Çalışmada, fikri mülkiyet haklarının OECD ülkelerinin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisini inceleyebilmek için 1977-2012 dönemine ait 5'er yıllık veriler kullanılarak önce çoklu doğrusallık analizi ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra hata terimlerinin korelasyon analizinin yapılması adına Breusch-Pagan testi uygulanmıştır. Son olarak ilişkisiz regresyon modeliyle hata terimleri arasındaki korelasyon çözümlenmeye çalışılmıştır.

3.7. BULGULAR

3.7.1. Sur Analizi

Tek bir model, bir dizi doğrusal denklem içerebilir. Böyle bir modelde, denklem hatalarının ilişkisiz kalmasını beklemek çoğu zaman gerçekçi değildir. Eşzamanlı çapraz denklem hata terimi korelasyonuna sahip bir denklem dizisi (yani, regresyon denklemlerindeki hata terimleri düzeltilmiştir), görünüşte ilgisiz bir regresyon (SUR) sistemi olarak adlandırılır. İlk bakışta, denklemler ilgisiz görünmektedir, ancak denklemler hata terimindeki korelasyon aracılığıyla ilgilidir.

SUR modellerinde çoklu regresyon denklemlerinin bir kümesi incelenmektedir. Bu regresyon denklemler kümesi, eşanlı bir denklemler kümesi şeklinde değildir. Yani herhangi bir denklemde bağımlı değişken olarak bulunan bir değişken bir başka denklemde bağımsız değişken olarak bulunmamaktadır. Zellner, GİR modelini meydana getiren denklemlerin hata terimlerinin ilişkili olduğu, ancak farklı denklemlerdeki bağımsız değişkenler arasında yüksek derecede ilişki olmadığı

durumlarda GİR tahmin edicisinin Basit En Küçük Kareler (BEKK) tahmin edicisine göre daha etkin olduğunu belirtmiştir. Sistemde yer alan denklemlerin birbirleri ile ilişkileri, denklemlere ait hata terimlerinin ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Karşılıklı hataları ilişkili olan denklem sisteminin parametre tahminleri elde edilirken sistem bir bütün olarak ele alınır. Bu yöntem Zellner (1962) tarafından öne sürülen “Görünürde İlişkisiz Regresyon (GİR)” yöntemidir. GİR yönteminin temeli Genelleştirilmiş En Küçük Kareler yöntemine dayanır (Gujarati,2003:32-52).

3.7.2. Çoklu Doğrusallık Analizi

Bir regresyon analizinde bağımsız değişkenler arasında yüksek korelasyon söz konusu olduğunda çoklu doğrusallık oluşur. Bu yüksek korelasyon bir sorundur çünkü bağımsız değişkenler birbiriyle ilişkili olmamalıdır. Değişkenler arasındaki korelasyon derecesi yeterince yüksekse sonuçları güvenilir olmayabilir. İki temel çoklu doğrusallık türü vardır:

- Yapısal çoklu doğrusallık: Bu tür, başka terimler kullanarak bir model terim oluşturduğumuzda ortaya çıkar. Başka bir deyişle, verinin kendisinde çoklu doğrusallık bulunmak yerine belirttiğimiz modelin bir sonucudur.
- Veri çoklu doğrusallık: Bu tür bir çoklu bağlanma, modelimizin bir eseri olmak yerine verilerde mevcuttur. Gözlemsel deneylerin bu tür çok kutupluluk sergileme olasılığı daha yüksektir.

Çoklu doğrusallık aşağıdaki iki temel soruna neden olur. Katsayı tahminleri, diğer bağımsız değişkenlerin modelde olduğuna bağlı olarak fazlaca değişebilir. Yani, katsayılar, modeldeki küçük değişikliklere karşı çok duyarlı hale gelir.

Çoklu doğrusallık, regresyon analizinin istatistiksel gücünü zayıflatan tahmini katsayıların hassasiyetini azaltır. İstatistiksel olarak anlamlı olan bağımsız değişkenleri tanımlamak için p değerlerine güvenilemeyebilir. Çoklu doğrusallığı tespit etmek için sıklıkla kullanılan yöntemlerden birisi korelasyon matrisidir. Genel geçer bir kural olarak herhangi iki bağımsız değişken arasında %80 ve üstü bir korelasyon olduğunda bu iki değişken aynı anda analizde yer almaz (Gujarati,2003:191-197).

Aşağıda yer alan tabloda korelasyon matrisine yer verilmiştir. Buna göre, herhangi iki değişken arasında çoklu doğrusallık tespit edilememiştir. Buna göre, mülkiyet ile fiziki sermaye ve mülkiyet ile beşeri sermaye arasında sırasıyla %73 ve %72 oranında korelasyon tespit edilmiştir.

Tablo 3.8: Seçili OECD ülkelerdeki korelasyon matrisi

	GDP	Fiziki Sermaye	Beseri	İşgucu	Ticaret	Mülkiyet
GDP	1.0000					
Fiziki Sermaye	-0.3587	1.0000				
Beseri	0.6213	-0.5660	1.0000			
İşgucu	-0.7132	0.0991	-0.3471	1.0000		
Ticaret	0.2309	-0.6489	0.4760	-0.1779	1.0000	
Mülkiyet	0.6557	-0.7361	0.7230	-0.2252	0.4547	1.0000

$$"log \text{ kişi başı GSYİH} \tau = a_0 + a_1 \log \text{ mülkiyet hakkı} \tau + a_2 \log \text{ beşeri sermaye} \tau + a_3 \log \text{ işgücü} \tau + a_4 \log \text{ ticaret hacmi} \tau + \varepsilon \tau" \quad [3.1]$$

Aşağıdaki tabloda iki farklı bağımlı değişken ile ilgili bağımsız değişkenlerin etkileri gözlemlenmiştir. Buna göre, mülkiyet hakları endeksi, beşeri sermaye, işgücü ve ticaret değişkenleri ve kukla değişken olarak yılların GSYİH üzerinde etkisine bakılmıştır. Sonuçlara göre, mülkiyet endeksi ve ticaret değişkeni ile GSYİH arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. Kukla değişken olarak kullanılan yıllara bakıldığında ise, sadece 2008, 2013 ve 2014 yıllarının GSYİH üzerinde pozitif ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilmiştir.

Daha detaylı olarak mülkiyet endeksinin GSYİH üzerinde etkisinin %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif olduğu görülmektedir. Yani, mülkiyet endeksi %1 birim arttığında GSYİH %1.1 birim artmaktadır. Ticaret değişkenine bakıldığında ise ilişkinin negatif olduğu görülmektedir. Buna göre, ticaret değişkeni arttığında GSYİH azalmaktadır. Bu durum ticarete konu mal ve hizmetlerin katma değer sağlamaması nedeniyle olabilmektedir. Ticaret değişkeni 1 birim arttığında GSYİH değişkeni %0.0495 birim azalmaktadır. Ek olarak sermaye bağımlı değişken olarak analize katıldığında, yine mülkiyet ve ticaret değişkeninin anlamlı sonuçlar vermiştir. Buna ek olarak, 2012 ve 2014 yıllarında anlamlı ve negatif sonuçlar vermiştir.

Mülkiyet ve ticaret değişkeninin sermaye ile ilişkisinin negatif olduğu ve bu ilişkinin istatistiksel olarak sırasıyla %5 ve %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Örneğin, mülkiyet değişkeninin 1 birim artması sermaye değişkeninin %1.18 birim azaltmaktadır. Benzer şekilde, ticaret değişkeninin 1 birim artması sermayeyi % 0.10 azaltmaktadır.

Tablo 3.9: Hata terimlerinin korelasyon katsayıları

	(1)	(2)
Değişkenler	log_GSYİH	log_Sermaye
log_mülkiyet	1.133*** (0.303)	-1.182** (0.549)
log_beseri	0.219 (0.318)	0.0558 (0.575)
log_işgücü	0.0148 (0.0225)	-0.00999 (0.0408)
log_ticaret	-0.0495** (0.0194)	-0.106*** (0.0351)
2008. yıl	0.0426* (0.0250)	0.00942 (0.0452)
2009. yıl	-0.0129 (0.0302)	-0.00292 (0.0547)
2010. yıl	0.00329 (0.0182)	-0.0157 (0.0330)
2011. yıl	0.0257 (0.0162)	-0.0386 (0.0294)
2012. yıl	0.0137 (0.0223)	-0.0760* (0.0405)
2013.yıl	0.0496*** (0.0182)	-0.0470 (0.0329)
2014.yıl	0.0626*** (0.0162)	-0.0691** (0.0293)
Sabit	0.0526 (0.691)	4.513*** (1.251)
R2	0.825	0.674

Not: Standart hatalar parantez içinde verilmiştir.

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Hata terimlerinin korelasyonuna bakıldığında ise Breush-Pagan testi bize varyansın bize eş varyans (homoskedasticity) mı yoksa değişen varyans (heteroskedasticity)mı olduğunu göstermektedir. Buna göre, p-değeri 0.02 yani 0.05'in altında olduğu için Breusch-Pagan testi bize değişen varyans olduğunu göstermektedir.

Correlation matrix of residuals:

	log_gdp	log_sermaye
log_gdp	1.0000	
log_sermaye	0.4241	1.0000

Breusch-Pagan test of independence: $\chi^2(1) = 5.215$, Pr = 0.0224

Şekil 3.4: Breusch pagan testi

Hata terimlerinin ilişkili olmasına yukarıdaki modelde izin verilmiştir ve katsayıların tüm varyans-kovaryans matrisini tahmin edilmiştir. xtsur korelasyonları tahmin etti ve corr seçeneği ile korelasyon tablosu da yukarıda verilmiştir. Sonuç olarak, hata terimleri arasındaki ilişki fiziki sermaye ile ekonomik büyümenin bağımlı değişken olduğu denklemlerde 0.4241 olarak tespit edilmiştir. Breusch Pagan test ise hata terimleri arasındaki ilişkinin sıfır olduğu hipotezin reddedilebileceğini bize söylemektedir.

3.7.3. Panel Veri Analizi

Panel veri modellerinde de birimler arası korelasyon varsa, birimler birbirinden bağımsız düşünülememekte ve görünürde ilişkisiz regresyon modeli aracılığıyla sistemler çözümlenebilir duruma getirilmektedir. Görünürde ilişkisiz regresyon, sabit ve eğim parametrelerinin birimlere göre değişiklik gösterdiği ancak birimlerin hata terimleri arasında ilişki olduğu varsayıldığı için uygulanmaktadır. Bu nedenle, birimler arası korelasyonu inceleyen tahminciler alternatif seçenekler sunabilmektedir (Tatoğlu, 2012: 223).

Tablo 3.10: Panel veri analizi

Değişkenler	(1) log_GSYİH
log_Mülkiyet	1.188*** (0.378)
log_Beseri	0.157 (0.394)
log_İşgücü	-0.0186 (0.0231)
log_Ticaret	-0.0487* (0.0266)
Sabit	-0.0234 (0.901)
Ülke Sayısı	5

Not: Standart hatalar parantez içinde verilmiştir.

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Yukarıda yer verilen regresyon ise sıradan panel veri analizidir. Bu analiz sonuçlarına bakıldığında tahmin edilen katsayıların SUR sonuçlarından farklı olduğu görülmektedir. Benzer şekilde standart hatalarda farklıdır. Bu durumun nedeni, hata terimleri arasındaki korelasyondur. Bu analizde GSYİH ile mülkiyet endeksi, beşeri sermaye, işgücü, ticaret değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu analize göre, mülkiyet ile GSYİH arasında pozitif ve %1 düzeyinde anlamlı bir ilişki mevcuttur. Buna göre, mülkiyet endeksi 1 birim arttığında GSYİH 1.188 artmaktadır. Ayrıca yine ticaret ile GSYİH arasında da %10 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ticaret değişkeni 1 birim arttığında GSYİH 0.0487 azalmaktadır.

Tablo 3.11: Hipotez durum tablosu

No	Hipotez	Durum
H1	Fikri Mülkiyet Haklarının Korunmasının ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır.	Kabul
H2	Kişi Başına Düşen Fiziki Sermaye ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır	Kabul
H3	Kişi Başına Düşen Beşeri Sermaye ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır.	Kabul
H4	İşgücüne Katılım Payı ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır.	Kabul
H5	Dış Ticaret Değişkeni ile OECD Ülkelerinin Ekonomik Büyümesi Arasında İlişkisi Vardır.	Kabul

SONUÇ

Toplumların evrilerek gelişmesinde insanların yaratıcılıkları ile ortaya koydukları ürünlerin rolü büyüktür. Bir toplumun sürekli yenilenecek gelişmesi, insanların zekâlarının ürünleri olan bilim, edebiyat ve sanat eserleri unsurlarına bağlıdır. Bu unsurlar toplumda ortak duygu ve düşüncelerin oluşmasını tetikler ve en nihayetinde insanları bir kültür altında birleştirerek toplumun temellerini oluşturur.

Modern dünyada bilgiye dayalı rekabetçi ekonomilerin en değerli sermayesi fikri mülkiyet haklarıdır (FMH). Bu hakların muhafazası yaratıcı becerilerin ve iş dünyası çerçevesinde teknoloji alanında Ar-Ge merkezli yeni yatırım ve buluşlarının teşvik edilmesine katkı sunduğu gibi, belirlenen yasal mevzuat ile yaratıcının eserlerinden kazanç sağlamasına imkan sağlayarak ekonomik sisteme de kayda değer fayda sunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin ekonomik sistemlerinde fikri mülkiyet haklarından kaynaklanan kazançlar zaman ilerledikçe artmaktadır. Ayrıca, fikri mülkiyet hakları ülke ekonomilerinin rekabet fırsatlarını genişleten ana faktörlerden birisi konumundadır.

Bilginin kullanılması sonucu ortaya çıkan ve teknolojik olarak katma değeri yüksek olan ürünler çeşitli araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetleri neticesinde ortaya çıkmaktadır. Gerçekleştirilen bilimsel, düşünsel ve sanatsal çalışmalar neticesinde elde edilen ürünlerin haklarının korunması ise bu dönemde oldukça önem kazanmış, gerek ulusal gerekse uluslararası boyutlarda söz konusu hakların korunması maksadı ile çeşitli koruma mekanizmalarına olan ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu anlamda ortaya çıkan Fikrî mülkiyet hakları, gerek mevcut eserlerin haklarının korunması gerekse ortaya çıkacak yeni fikir ve sanat eserleri için yaratıcılığı teşvik açılarından oldukça önemli bir rol üstlenmektedir. Dolayısı ile fikri mülkiyetlerin korunması, gerek teknolojik alanda gerekse sosyal ve ekonomik alanlarda ülkelerin ilerlemelerini ve uluslararası alanlarda rekabet edebilirliklerinin artmasını sağlayan bir hayli önemli bir etkidir.

Ekonomik büyümenin nasıl sağlanacağı geçmişten günümüze kadar uluslararası arenada sürekli tartışma konusu olmuştur. Daha önceleri ekonomik büyüme sorunsalına çare olarak ucuz girdiler, sermayeye kolay ve hızlı erişim ve teknolojik gelişmeyi fiziki sermaye miktarındaki artış olarak değerlendirildi. Günümüzde bunların önemini kaybettiği, ekonomik büyümenin fiziki sermayeden ziyade düşünsel sermayeye dayalı olduğu, büyümenin bilgi ve yenilik ile desteklenip AR-GE temelli ekonomik büyüme sağlanması fikri yaygındır. Zira teknoloji, bilgi ve yeniliğin bir ürünüdür. Ülkedeki yeni icatların, buluşların arttırılması, bu yenilikleri ortaya koyan fikir yaratıcılarının haklarının devlet otoriteleri tarafından hukuksal olarak güvence altına alınması, fikir bir ürün ortaya çıkaran fikir işçilerinin cesaretlendirilmesi ve teşvik edilmesi açısından, ortaya koydukları fikri ürünün bir değerinin olması gerekmektedir. Bütün bunların oluşması için iyi bir fikri mülkiyet koruması gerekmektedir. Sonuç olarak ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için yeni bilgi üretimine, yeni fikirlere ve bu fikirlerin güvence altına alındığı sistematik bir koruma politikasına ihtiyaç vardır. Yakın zamanda bu doğrultuda öncelikle mülkiyet haklarının önemine ilişkin kayda değer çalışmalar gerçekleşmiş ve gelişmişlik düzeyiyle mülkiyet hakları sisteminde sergilenen ilerleme arasında somut bir ilişkinin mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Fikri Mülkiyet haklarının korunmasının seçili OECD ülkelerinin ekonomik büyümesi üzerine etkisinin araştırıldığı bu çalışmada, ortaya çıkan sonuçlardan hareketle, fikri mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyümeye olumlu katkısı olduğu yönündedir. Bu anlamda yapılması gerekenleri bir öneri olarak sıralamak gerekirse;

- Ülkedeki fikri çalışmaları teşvik etmek için fikri haklarının devlet otoriteleri tarafından güvence altına alınması,
- Fikri eser yaratıcılarının bu hakların güvence altına alınarak cesaretlendirilmesi,
- Bilgi, yenilik (inovasyon) ve AR-GE üretime yönelik gelişme sağlanabilmesi adına yapılan çalışmaların teşvik edilmesi ve sonuç olarak fikri mülkiyet haklarının korunmasının sağlanarak ülkede fikri temelli ekonomik büyümenin sağlanmasıdır.

KAYNAKLAR

- Acs, Z. J. ve Audretsch D. B. (1989). Patents as a measure of innovative activity. *KYKLOS*, 42:171-180.
- Ateş, M. (2003). *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Barutçugil, İ. S. (1981). *Teknolojik Yenilik ve Araştırma, Geliştirme Yöntemi*.
- Braga, C., Primo, A. Fink C., Sepulveda C. P. (2000). *Intellectual Property Rights and Economic Development*. World Bank Discussion Paper, No. 412, Washington.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (1995). *Fikrî ve Sınâî Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Yayın No. DPT:2373, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2007), *Fikrî ve Sınâî Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Yayın No. DPT:2728, Ankara.
- Eurostat (t.y.). <http://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics>, (15.04.2019).
- Feinberg, R. M. ve Rousslang, D. J. (1990). The economic effects of intellectual property right infringements. *The Journal of Business*, 63(1):79-90.
- Gökovalı, U. ve Bozkurt, K. (2006). Fikrî ve sınâî mülkiyet hakkı (FSMH) olarak patentler: Dünya ve Türkiye açısından tarihsel bir bakış. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17:135-146.
- Gujarati, D. N. ve Porter D. C. (2003). *Temel Ekonometri*. Çev: Gülay Günlük Şenesen ve Ümit Şenesen, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Gündoğdu, G. (2006). *Türk Hukukunda Coğrafi İşaret Kavramı ve Korunması*, İstanbul.
- Güvel, E. A. (2005). Fikrî mülkiyet haklarının ekonomik analizi. *TOBB Ekonomik Suç ve Ceza Sempozyumu*, TOBB, Ankara, s.88-93.

- Helvaciođlu, A., Deniz İ., Eraslan, H. ve Bulu, M. (2004). Dijitalleşen dünyada fikrî mülkiyet haklarının ülkeler açısından küresel rekabet avantajı oluşturmadaiki yeri. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, s.485-493.
- Helpman, E. (1993). Innovation, imitation, and intellectual property rights. *Journal of The Econometric Society*, 6 (16):1247-1280.
- Heston, A., Summers, R. ve Aten, B. (2012). Penn World Table Version 6.3. Center for International Comparisons of Production, Income and Prices at the University of Pennsylvania.
- Karahan, S., Suluk, C., Saraç, T. ve Nal, T. vd. (2007). *Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Kaya, A. (1997). Türk hukukunda patentten doğan haklar, *İHFM*, LV(4):173-200.
- Mansfield, E. (1994). Intellectual property protection, foreign direct investment, and technology transfer. *International Finance Corporation Discussion Paper*, 19:1-43.
- Maskus, K. E. (2000). *Intellectual Property Rights in The Global Economy*. Institute for International Economics, Washington D.C.
- Maskus, K. E. (2004). The role of intellectual property rights in encouraging foreign direct investment and technology transfer. *Intellectual Property and Development*, Fink, C. ve E. Maskus, K.E.
- Mondal, D. ve Gupta, R. M. (2008). Intellectual property rights protection and unemployment in a north south model: a theoretical analysis. *Economic Modelling*, 25:463-484.
- Nurkse, R. (1964). *Az Gelişmiş Ülkelerde Sermaye Teşekkülü*. İstanbul.
- OECD (2004). Creativity, Innovation and Economic Growth in the 21st Century: An Affirmative Case for Intellectual Property Rights, A BIAC Discussion Paper, Business and Industry Advisory Committee-BIAC.
- OECD (2012). Factbook, <http://www.oecd.org/home> (15.04.2019).
- Özsağır, A. (2013). *Bilgi Ekonomisi*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Özsağır, A. (2013). *Yenilik Ekonomisi*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Parasız, İ. (2003). *Ekonomik Büyüme Teorileri*. Ezgi Kitabevi, Ankara.
- Parlakıyıldız, M. F. ve Güven, E. A. (2015). Fikri mülkiyet hakları ve bu hakları korumanın ekonomik önemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4):29- 39.

- Pınar, H. (2004). *Uluslararası Rekabette Fikrî Mülkiyet Haklarının Önemi ve Türkiye*. İstanbul Ticaret Odası, Yayın No. 2004-71, İstanbul.
- PRA (2013), <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/> (15.04.2019).
- Property Rights Alliance (2009). *International Property Rights Index (IPRI)*. 2009 Report, Washington.
- Property Rights Alliance (2010). *International PropertyRights Index (IPRI)*. 2010 Report, Washington.
- Rapp, R., Rozek R. P. (1990). Benefits and costs of intellectual property protection in developing countries. *Journal of World Trade*, 24(5):75-102.
- Sarı, Y. (2006). Bilgi ekonomisinin maliyetler üzerine etkisinin teorik analizi. *Bilgi Teknolojileri IV ve Akademik Bilişim 2006 Konferansı Bildiriler Kitabı*, Pamukkale Üniversitesi 09 11 Şubat 2006, Denizli, s. 83-88.
- Saygılı, Ş. (2003). *Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu*. Devlet Planlama Teşkilatı, Yayın No. DPT:2675, Ankara.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat*. Güzem Yayıncılık, İstanbul.
- Söylemez, S. A. (2001). *Yeni Ekonomi*. Boyut Yayın, İstanbul.
- Spinesi, L. (2007). IPR for Public and Private Innovations, and Growth. Départementdes Sciences Économiques de l'Université de Louvain Discussion Paper, No.15, s. 1-27.
- Suluk, C. (2004). *Yeni Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Telif Hakları ve Korsanlıkla Mücadele*. Hayat Yayıncılık, İstanbul.
- Tanrıverdi, S. (2007). *Fikrî Mülkiyet Haklarının Ekonomik Temelleri ve Ekonomiye Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taş, S. (2006). Fikri ve sınaî mülkiyet alanındaki sorunlar, gelişmeler ve Türkiye-AB ilişkileri açısından bir değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 10:80-95.
- Tatoğlu, F. Y. (2012). *İleri Panel Veri Analizi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Taylor, M. S. (1993). TRIPS, tradeand technology transfer. *The Canadian Journal of Economics*, 26(3):625-637.
- Tekinalp, Ü. (1999). *Fikri Mülkiyet Hukuku*. Beta Basım A.Ş., İstanbul.
- TÜSİAD, (2003), *Ulusal Inovasyon Sistemi: Kavramsal Çerçeve Türkiye İncelemesi ve Ülke Örnekleri*, Yayın No. TÜSİAD-T/2003/10-362, İstanbul.

- Uzun, M. (2009). Mülkiyet hakları ve ekonomik gelişme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 23(1):291-308.
- Yazıcıoğlu, R. Y. (2009). *Fikri Mülkiyet Hukukundan Kaynaklanan Suçlar*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Yüksel, M. (2004). Küreselleşme sürecinde fikrî mülkiyet haklarına sosyolojik ve felsefi açıdan genel bir bakış. *Hukuk ve Adalet Dergisi*, 4:9-45.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sabire KİPER
Doğum Yeri ve Tarihi : İskenderun, 24.09.1985
E-mail : sbr-kpr@hotmail.com

EĞİTİM DURUMU

(2010--) : Yüksek Lisans, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, GAZİANTEP
(2004-2010) : Lisans, Gaziantep Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Gaziantep
(2000-2003) : Lise, İstiklal Makzume Anadolu Lisesi, İskenderun/Hatay
(1996-2000) : Ortaokul, Abdulkadir Kadir Kocabaş İlköğretim Okulu, İskenderun/Hatay
(1992- 1996) : İlkokul, Demirçelik İlkokulu, İskenderun/Hatay

İŞDENEYİMİ

2017 - : Asım Gündüz Vergi Dairesi, İskenderun/Hatay.

YABANCI DİL : İngilizce